

EESTI MAAÜLIKOOL
Majandus- ja sotsiaalinstituut

Raiki Pozdnjakov

**ALKOHOLI MAKSUSTAMINE EESTIS: MÕJU
RIIGIEELARVELE JA ALKOHOLI TARBIMISELE**

**ALCOHOL TAXATION IN ESTONIA: IMPACT ON
GOVERNMENT BUDGET AND ALCOHOL CONSUMPTION**

Bakalaureusetöö
Maamajandusliku ettevõtluse ja finantsjuhtimise õppekava

Juhendaja: Raul Omel

Tartu 2017

Eesti Maaülikool		Bakalaureusetöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51014			
Autor: Raiki Pozdnjakov		Õppekava: Maamajanduslik ettevõtlus ja finantsjuhtimine	
Pealkiri: Alkoholi maksustamine Eestis: mõju riigieelarvele ja alkoholi tarbimisele			
Lehekülgi: 49	Jooniseid: 7	Tabeleid: 7	Lisasid: 0
Osakond: Majandus- ja sotsiaalinstituut			
Uurimisvaldkond: Majandus, ökonomeetrika, majandusteooria, majanduslikud süsteemid, majanduspoliitika (S180)			
Juhendaja(d): Raul Omel			
Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu, 2017			
<p>Eestis on alkoholi liigtarbimine olnud probleemiks juba palju aastaid ning alkoholiga seotud haiguste ja teiste alkoholi liigtarbimisest tulenevate probleemidega võitlemiseks on Eestis aastate jooksul läbi viidud palju erinevaid riiklikult rahastatud kampaaniaid. Samuti proovitakse tarbimise vähendamiseks alkoholi suhtelist hinda aina enam alkoholiaktsiisi tõstmisega tõsta.</p> <p>Uurimistöö eesmärgiks on hinnata alkoholiaktsiisi muutumise mõju nii alkoholi tarbimisele kui ka aktsiisimaksu laekumisele riigieelarvesse. Uurimistöös kasutatakse nii võrdlusanalüüsi kui trendianalüüsi. Kasutatakse juba varasemalt teiste poolt kogutud andmeid ja uuringuid, ehk teiseseid andmeid, mida on võimalik võrrelda ja analüüsida ning mis aitavad hinnata tulevaste maksumuudatuste mõju Eestis.</p> <p>Töö tulemused näitavad, et kuigi alkoholiaktsiisiga saab valitsus otseselt alkoholi hinda mõjutada, siis tasub kindlasti hoolikalt jälgida ka naaberriikide alkoholi hinnataset, sest mitmed varasemad uuringud teiste riikide kogemustest on näidanud, et inimesed lähevad võimaluse ja tasuvuse korral odavama alkoholi nimel ka välismaale, sest pigem muutuvad ostmisharjumused, mitte tarbimisharjumused. Samuti tuleks alkoholiaktsiisi kiire tõstmisega ettevaatlik olla, kuna varasemast uuringust Soome kohta tuli välja, et alkoholi tarbimise elastsuses on asümmeetria, mis tähendab, et kui kiirest tõstmisest tingitud</p>			

negatiivse efekti tõttu on vaja järsult alkoholiaktsiisi langetada, siis hiljem maksude tõstmisest ei pruugi tarbimise vähendamiseks enam nii suurt kasu olla.

Märksõnad: alkoholiaktsiis, liigtarbimine, tarbimiskäitumine, hinnatase

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Bachelor's Thesis	
Author: Raiki Pozdnjakov		Speciality: Rural entrepreneurship and financial management	
Title: Alcohol taxation in Estonia: impact on government budget and alcohol consumption			
Pages: 49	Figures: 7	Tables: 7	Appendixes: 0
Department: The Institute of Economics and Social Sciences Field of research: Economics, econometrics, economic theory, economic systems, economic policy (S180) Supervisors: Raul Omel Place and date: Tartu, 2017			
<p>In Estonia, excessive consumption of alcohol has been a problem for many years. Many state funded campaigns have been held to fight with illnesses and other problems which are caused by excessive drinking. Furthermore, to reduce the consumption, the government is rising the excise rates for alcohol to boost the growth of relative prices.</p> <p>The aim of this thesis is to evaluate the impact of the change of excise rates to the consumption but also to the state budget. Methods used in this thesis are comparative analysis and trend analysis. Mostly secondary data is used to compare and analyze as well as estimate the impact of the change of taxes might bring to Estonia.</p> <p>The results show that even if the government can use alcohol excise to directly affect alcohol prices, it is necessary to observe the other countrys' alcohol price level, because it can be seen that people rather change their buying habits, if needed they go further to buy cheaper alcohol, than change their consumption habits. Also, it is necessary to be careful with rising the excise rates, because the earlier research about Finland showed that elasticity of alcohol consumption is asymmetric. It means that if due to the negative impact from rising alcohol excise it is necessary to suddenly cut down on the excise rates, then later raising taxes again might not bring alcohol consumption down to its earlier level.</p>			
Keywords: alcohol excise, excessive drinking, consumer behaviour, price level			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. AKTSIISIMAKSUDE KASUTAMISE TEOREETILISED ALUSED	7
1.1. Aktsiisimaksude olemus ja kasutamise eesmärgid	7
1.2. Alkoholiaktsiisi eesmärgid ja oodatav mõju	11
1.3. Alkoholiaktsiis ja selle kasutamine maailmas	15
2. ALKOHOLIAKTSIISI MUUTMISE MÕJU TARBIMISELE, TARBIMISKÄITUMISELE JA RIIGIEELARVE LAEKUMISELE EESTIS	19
2.1. Uuringu meetod ja andmed	19
2.2. Ülevaade alkoholiturust ja alkoholi maksustamisest Eestis	20
2.3. Alkoholiaktsiisi muutuse mõju tarbimiskäitumisele ja rahvatervisele	29
2.4. Alkoholiaktsiisi muutuse mõju riigieelarvele	35
KOKKUVÕTE	39
KASUTATUD KIRJANDUS	41
SUMMARY	45
LIHTLITSENTS	49

SISSEJUHATUS

Alkoholi liigtarbimisega seonduvad probleemid olnud Eestis igapäevane teema juba väga pikka aega. Probleeme võib välja tuua palju erinevaid, näiteks purjus peaga autoga sõitmine, ebakainest olekust tingituna tekkinud arusaamatused, mis on kulmineerunud ähvarduse, kakluse, või isegi surmaga, paljud terviseprobleemid, jne. Mingi osa, kes sooritab alkoholi joobes kuriteo, väidab hiljem, et kaine peaga nad kohe kindlasti midagi sellist teinud ei oleks, ehk alkoholi liigtarbimise tagajärjel võib inimene enda üle täielikult kontrolli kaotada.

Eestis on alkoholi liigtarbimisega võitlemiseks aastate jooksul läbi viidud palju erinevaid riiklikult rahastatud kampaaniaid, ning selleks on ka põhjust, sest Eesti on alkoholi tarbimise seisukohalt alati edetabelite eesotsas olnud. Seda näitab ka OECD poolt läbi viidud uuring alkoholi tarbimise kohta, kus Eesti on OECD riikide arvestuses esimesel kohal ühe täiskasvanud elaniku kohta 100%-lise alkoholi tarbimises aastas (OECD 2015: 42).

„Alkohol tapab. See on fakt. Mõnda tapab äkki, enamikku aeglaselt ja nähtamatult. Paljusid tapab isegi siis, kui nad ise alkoholi ei tarbi.“ (Ossinovski 2015), nii on väljendanud ennast praegune Eesti tervise- ja tööminister.

Ühena mitmetest meetoditest liigtarbimise vähendamiseks on Eestis alkoholiaktsiisi järjepidevalt tõstetud, mis on andnud põhjuse piiriäärse kaubanduse kasvuks seoses alkoholiga, nimelt käiakse aina rohkem alkoholi ostmas naaberriigis Lätis. Lisaks suurenevale alkoholikaubandusele eestlaste enda impordi näol, jääb eeldatavasti väiksemaks ka riigi maksusissetulek põhjanaabrite soomlaste vähesema aktiivsuse pärast Eestist alkoholi osta.

Töö probleemistik saab alguse liigtarbimisest, sellest tulenevatest probleemidest, ja sellest, et aktsiise tõstetakse veelgi.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on hinnata alkoholiaktsiisi muutumise mõju nii alkoholi tarbimisele kui ka aktsiisimaksu laekumisele riigieelarvesse.

Töö eesmärgini jõudmiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- 1) Kuidas mõjutab alkoholiaktsiis majanduses tehtavaid tarbijate, tootjate ja avaliku sektori valikuid?
- 2) Missugused on olnud varasemad muutused Eesti alkoholiturul ja selle reguleerimises?
- 3) Kuidas mõjutab alkoholi hind alkoholi tarbimist, tarbimiskäitumist ja sellega seotud muutuseid rahvatervises?
- 4) Kuidas mõjutab kavandatav maksumuudatus alkoholiaktsiisi laekumist riigieelarvesse?

Bakalaureusetöö jaguneb kaheks peatükiks: teoreetiliseks ja empiiriliseks. Teoreetilise osa esimeses punktis käsitletakse aktsiisimaksude üldist olemust ja eesmäärke, teises punktis juba täpsemalt alkoholiaktsiisi eesmäärke ja oodatavat mõju ning kolmandas punktis tuuakse välja alkoholiaktsiisi olemus ja kasutamine globaalsemalt.

Empiiriline osa esimeses punktis antakse infot käesoleva uuringu meetodi ja andmete kohta. Teises punktis antakse ülevaade Eesti alkoholi turust ja maksustamisest, kus tuuakse välja tootmine, eksport, import jms. Kolmandas punktis uuritakse maksumuutuse mõju tarbimiskäitumisele ja seeläbi ka rahvatervisele läbi Eesti ja ka teiste riikide kogemuste. Neljandas punktis uuritakse maksumuutuse mõju eelarvele läbi alkoholiaktsiisi, ehk uuritakse eelnevaid ja võimalikke tulevasi laekumisi.

1. AKTSIISIMAKSUDE KASUTAMISE TEOREETILISED ALUSED

1.1. Aktsiisimaksude olemus ja kasutamise eesmärgid

Praegusel hetkel, Eesti Vabariigis, pole ilmselt ühtegi kodanikku, kes oleks viimaste aastate jooksul kuulnud mõne poliitiku käest kasvõi ühte lauset, mistahes kontekstis, aktsiisimaksude alandamisest.

Aktiise kogutakse juba ammu ajast. Makse, mis võtsid arvesse kaupade mõõtu või kaalu, tunti juba esimestes maksusüsteemides. Erinevad tollid ja aktiisid moodustasid juba keskaegses Euroopas peamise osa linnade ja linnriikide maksutuludest. Maapiirkondades aga kasutati kümnist, pearaha ja maamaksu (Lehis 2007).

Teadaolevalt kehtestati aktsiisimaks esimest korda nimelt Inglismaal, 1643. aastal, kus parlament võttis vastu otsuse maksustada õlu ja tubakas (Taxation key dates 2017).

Konkreetselt kaubagrupi maksustamiseks kasutataksegi tarbimismaksuna aktiise. Käibemaks käitub kui universaalne tarbimismaks, kuid aktiisid on käibemaksule lisanduvateks erimaksudeks (Lehis 2007).

Aktiis on erinevalt käibemaksust ühetasandiline maks, mis tähendab, et maksukohustus tekib vaid korra, kas kauba importimisel (aktiisilaost väljastamisel), või kauba tootmisel. Järgnevatel müügietappidel enam täiendavat maksustamist ei toimu (Lehis 2007).

„Eestis on aktiisid kehtestatud alkoholile, tubakatoodetele, kütusele ja elektrienergiale ning pakendile. Aktiisiga maksustamist reguleerivad peamiselt alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktiisi seadus.“ (Aktiisid 2015).

Kaubad, mis on aktiisiga juba maksustatud, maksustatakse üldises korras ka käibemaksuga, ehk aktiis suurendab käibemaksuga maksustamisele kuuluva kauba väärtust. Aktiisid ei ole maksutehnilises mõttes siiski käibemaksu lisaprotsent, sest aktiiside administreerimine ei ole käibemaksuga seotud ja toimub omaette eeskirjade

järgi. Aktsiis on tarbijale siiski natukene varjatud kui käibemaks, sest müüja ei pane kauba hinnas olevat aktsiisi arvele (Lehis 2007).

Nii käibemaks kui ka aktsiisid on olemuselt kaudsed maksud, kuna maksukoormus tuleb tasuda lõpptarbijal, kes aktsiisikaupa ettevõtlusväliselt tarbib, kuid maksu koguvad ja riigile edastavad on ettevõtjad, kes kaupu ise toodavad või impordivad. Maksud kajastuvad lõpptarbijaja jaoks toote hinnas. Aktsiisiga maksustatakse enamasti tarvitataavaid asju, nagu alkohol või tubakas. Tuntakse ka otseseid tarbimist mõjutavaid makse, mida makstakse näiteks sõiduautode või kinnisvara soetamisel või kasutamisel (Lehis 2007).

Aktiisimäärad ei sõltu enamasti maksustatava kauba väärtusest, vaid on paika pandud kauba ühiku järgi, kus erandiks on tubakaaktsiis, milles osa on seotud toote maksimaalse kehtestatud jaehinnaga, siis pole ka vajadust järgneva müügietape maksustada (Lehis 2007).

Loomulikult ei ole kauba hind üksi tarbimist mõjutavaks teguriks ning seepärast juhitakse aktsiisikaupade müüki, samuti ka tarbimist, veel paljude teiste võtetega. Nendeks võivad olla erinevad reklaamipiirangud, keelatud müügivõtted, piirang müügiajale ja -kohale, kehtestatud kvaliteeditingimused, pakendi omaduste või kujunduse reeglid jne (Lauri 2015).

Aktiisi lülitamisel maksusüsteemi tõstetakse kauba hinda, muutes selle tarbimise, võrreldes alternatiivkaupadega, kallimaks. Hinnamõju, kui piirava funktsiooni, töötamise jaoks, tuleb aktsiise muuta vastavalt sissetulekute ja hinnataseme suhtele. Aktsiisiga maksustatava kauba hind ei tohiks muutuda sissetulekute kasvades suhteliselt soodsamaks. Tarbimise vähendamiseks oleks vajalik, et kahjulike kaupade hinnad pigem läheksid suhteliselt kallimaks, ehk nende hinnatõus tarbijale peaks olema kiirem kui üldine hinnatõus. Erinevate kaupade analüüside puhul on leitud, et tegelikult aeglustab tarbimist vaid oluline hinnatõus. Erinevate kaupade puhul on selle tarbimist aeglustava hinnatõusu määr erinev, ning täheldada tuleb ka seda, et väga järsk hinnamuutus ei põhjustaks ebasoovitavaid tagajärgi (Lauri 2015).

Kindlasti tuleb kauplejal või tootjal endale selgeks teha kuna toode maksustatavaks muutub ja kuna aktsiis reaalselt tasuda tuleb, sest ettevõtte vaba raha ilma põhjuseta aktsiisi näol lattu seisma jätta ei ole mõistlik.

On oluline erinevus aja vahel, mil toode muutub aktsiisiga maksustatavaks, ning selle aja vahel, mil asjaomane aktsiis tuleb tasuda. Enamik aktsiisikaupu maksustatakse aktsiisiga kohe pärast tootmist või importimist ELi. Kuid seda aktsiisi saab tegelikult peatada ning seda ei tule tasuda enne, kui toode on „tarbimiseks ringlusse lubatud”. See märgib ajahetke, mil kaupade suhtes ei kohaldata enam aktsiisi peatamise korda. Pange tähele, et aktsiisikauba tootmiseks, ladustamiseks ja vedamiseks ilma aktsiisi tasumata (aktsiisi peatamise korral alusel) on vaja asjaomase riigi eriluba. Kui aktsiisikaubad on hävinud või kadunud ettenägematute asjaolude või loodusõnnetuste tõttu enne tarbimiseks ringlusse lubamist, ei tule aktsiisi tasuda. (Maksustamise eeskirjad 2016).

Sellised eeskirjad on vajalikud, et aktsiisid ei hakkaks liialt mõningate ettevõtete toimimist segama enne, kui maksustamist reaalselt vaja on. Samuti, et ettevõtted ei kannaks ootamatute asjaolude tõttu umbmäärast kahju aktsiisimaksu liiga varajase tasumise tõttu.

Aktiisiobjekte saab peamiselt iseloomustada kui kaupu, mille valmistamine ja müük oleksid kuidagi riigi valvsa pilgu all ka sõltumata nende maksustamisest. Aktsiis on paljudes riikides alguse saanud riigi monopolist mõningate kaupadega kauplemisel (nt alkoholimonopol) samuti ka mõningate kaupadega kauplemise eest nõutud riigilõivudest (tempelmaksudest) (Lehis 2007).

Aktiisidega on aegade algusest maksustatud nii erinevaid esmatarbekaupu kui ka luksuskaupu. Tänapäeval on vähelevinud kaupade maksustamisest aga hakatud hoopis loobuma, sest aktsiisi administreerimise kulud võivad ületada sellelt saadavaid tulusid (Lehis 2007).

Kui maksude administreerimise kulud ületavad tulusid, siis on vähekahjustavate kaupade puhul maksustamisest loobumine majanduslikult mõistlik samm, sest ei ole mõtet hoida ebavajalikke makse, mis eelarvesse raha toomise asemel selle sealt hoopis minema viivad.

Aktiisimaksude rakendamise tulemusena muutub kauba hind tarbija ja pakkuja jaoks erinevaks. Maksustades müüdavat kogust, peab pakkuja iga lisanduva ühiku kohta maksma summa t , mis hiljem müües kajastub kõrgemas müügihinnas. Kauba ostja jaoks kujuneb hind läbi järgneva valemi (Kaldaru 1996: 27).

$$p^D = p^S + t,$$

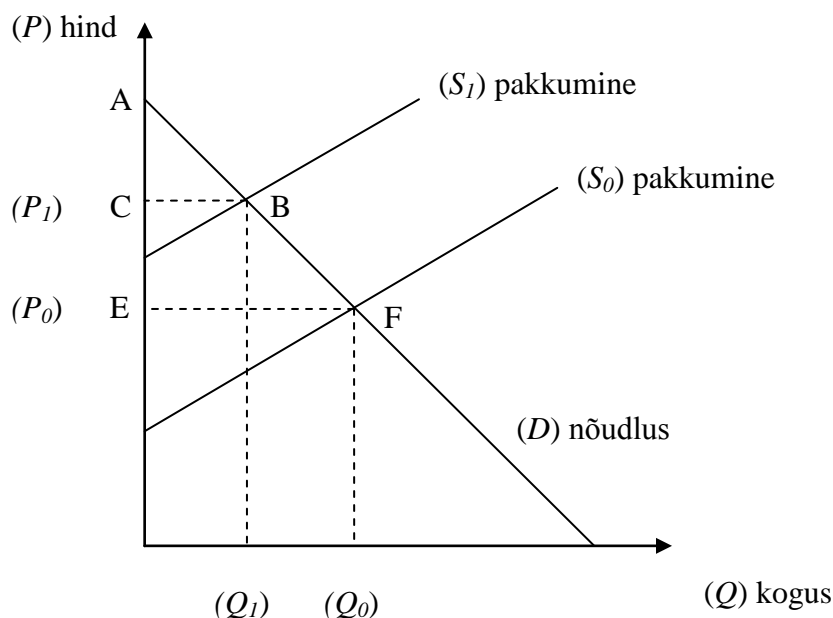
kus p^D on hind kauba ostja jaoks;

t - lisanduv maks ühiku kohta

p^S - pakkuja hind kaubale enne maksustamist

Valemist on näha, et kaup muutub maksustamise tulemusena pakkuja jaoks kallimaks, ning seeläbi omakorda ka ostja jaoks.

Joonisel 1 on kujutatud aktsiisimaksu lisanduvat mõju turutasakaalule täieliku konkurentsi tingimustes, kus tasakaalukogus on maksu lisandumisel nihkunud vasakule, ehk kogus on vähenenud, sest kõrgem hind pärsib tarbimist.

Joonis 1. Aktsiisimaksu mõju täieliku konkurentsi turul (Kaldaru 1996: 28)

Joonisel 1 kujutatud esialgne pakkumiskõver (S_0) on maksu kui lisakulu lisandumise tõttu sunnitud nihkuma vasakule, positsioonile (S_1), mis tähendab seda, et pakkuja lisab lisandunud aktsiisikulu hinnale juurde, ehk tarbija jaoks läheb kaup kallimaks. See omakorda vähendab nõutavat kogust ja varasem tasakaalupunkt F nihkub vasakule, punktini B. Maksustamise efektiivne jaotus, mis iseloomustab maksukoormuse jagunemist tootja ja tarbija vahel, sõltub omakorda nõudluse ja pakkumise reaktsioonist hinna muutumisele. Seega mida väiksem on tarbijate hinnatundlikkus, seda suurem osa maksust kandub üle tarbijale.

Kui näiteks lisandunud maksuga kaasneva hinnatõusu tulemusena on tarbija sunnitud vähendama tarbitavat kogust ja ostma väiksema koguse kõrgema ühikuhinnaga, tähendab see tarbija heaolu vähenemist. Sellist heaolu muutust saab kaudselt mõõta hinnavaru muutumise abil. Tarbija hinnavaru näitab seda kui palju tarbijad on valmis kauba eest rohkem maksma, ehk tarbija hinnavaru tekib, kui tarbijad soovivad väiksemate koguste korral kauba eest rohkem maksta.

Sellises situatsioonis, kus tasakaalupunkt F on nihkunud punkti B, on vähenenud ka tarbija hinnavaru. Tarbija hinnavaru esimeses tasakaalupunktis F illustreerib kolmnurk $\triangle AFE$, teises tasakaalupunktis B aga kolmnurk $\triangle ABC$, mis tähendab seda, et aktsiisimaksu tõustes hinnavaru väheneb. Hinnavaru vähenemine piirkonna CBFE võrra iseloomustab ka tarbija heaolu vähenemist. Sellise hinnavaru vähenemise korral kerkib esile küsimus selle saamata jäänud heaolu kompenseerimises. Juhul kui tarbija hinnavaru on vähenenud poliitiliste otsuste tulemusena, tuleb kõne alla ka vastava tasakaalustava poliitika loomine, mis pakub kaotatud heaolule asendust. Kui sellist poliitikat ei ole, hakkab tarbija ise asenduskaupade näol kompensatsiooni otsima.

1.2. Alkoholiaktsiisi eesmärgid ja oodatav mõju

Alkoholiaktsiisist räägitakse Eestis viimasel ajal üpris palju, kuna kavandatav maksumuudatus puudutab väga paljusid inimesi, kaasa arvatud siinseid alkoholiga seotud ettevõtteid, sest nende sõnul uus maksumuudatus nende tulevikuplaanidega ei arvesta.

Teate isegi kuulsat vahva sõduri Tõnu Aav-Švejki ütlust: „see valitsus, kes õlle hinda tõstab, kaua ei püsi.“

Kuigi teadlased on ühel meelel, et alkoholsete jookide kõrgemad hinnad tagavad väiksema tarbimise, millega väheneb ka tarbimisega seonduvate probleemide hulk, siis tarbijate täpsemat reaktsiooni hinna- või maksumuudatusele on raske määrata (Special Report).

Majandusteadlased mõeldavad tarbijakäitumist hinna suhtes, arvutades välja hinnaelastsuse, mida tõlgendatakse läbi protsentuaalse muutuse nõutavas koguses, ning

hinnamuutus näib õlle nõudlust vähem mõjutavat kui veini või kange alkoholi nõudlust (Special Report... 2000: 346).

Alkoholi maksustamisel on erinevad sotsiaal-, tervishoiu- ja majanduslikke tagajärgi, kuid fiskaalne mõju, näiteks riigieelarve suurenemine, on peaaegu alati peamine põhjus aktsiisimaksu kehtestamiseks (Sopek 2013: 1).

Kõige olulisem tegur aktsiisilaekumisele ja rahvatervisele, seoses iga aktsiisimaksuga, on selle efektiivne tase. Aktsiisimäära tõstmine teatud piirini suurendab sissetulekuid, samamoodi on ka rahvatervise ja muude sellega seotud sotsiaalsete nähtuste paranemisega. Kuigi, kui võtta need kaks põhinäitajat: sissetulekut maksimeeriv tase ja sotsiaalselt optimaalne tase, siis on ebatõenäoline, et need on samad. Lisaks soovivad tähtsad poliitökonoomilised aspektid veel ühte kriitilist näitajat, mida võiks kutsuda kui poliitiliselt aktsepteeritavat taset (Tobacco and Alcohol... 2015: 7).

Suurbritannia näitel võib välja tuua, et kuigi sissetulekute efektiivse taseme leidmine on üsnagi lihtne ja toores, siis seda ei saa oma lihtsuse tõttu reaalse maksumudeli loomisel väga tõsiselt võtta. Sotsiaalselt efektiivse taseme leidmine on enamasti jällegi liiga keeruline, et kõigi jaoks veenev olla, seega jääbki üle ainult välja töötatud poliitiliselt aktsepteeritav tase, mida ka teistes riikides enamasti kasutatakse (Tobacco and Alcohol... 2015: 7-9).

Kindlasti tuleb inimestele enne maksumuudatuse elluviimist avalikult muudatuse vajadust selgitada, ning mitte ainult ühe põhjendusega – joomine on tervisele kahjulik, vaid tuleb näidata just neid analüüse mille põhjal vastavad maksumuudatused tehakse, tõsta inimeste teadvust. Samuti tuleks luua olukord, kus maksud oleksid optimaalsed, ja ka jääksid optimaalseteks, muidu liigub turg lihtsalt piirile, hakatakse tarbima teisi sarnaseid tooteid, või hakatakse suuremas mahus salaalkoholiga kaupleva ja oodatav mõju on hoopis vastupidine.

Alkoholiaktsiisi ühe olulisema eesmärgi, riigieelarvele tulu teenimise kõrval, on eesmärgiks ka suunata inimeste käitumist, et vähendada alkoholi tarbimist ning selle liigtarbimisest tekkivad tervise- ja teisi kahjusid (Aktsiisitõus... 2015).

Eestis on alkoholiga seotud surmajuhtumeid ilmselgelt liiga palju, sest statistika järgi oli Eestis 2010. aastal tervelt 6,2 alkoholiga seostatud surma iga 100 000 elaniku kohta, mis

asetab meid Euroopa Liidu riikidega võrreldes esimesele kohale. Alkoholiaktsiis on oma olemuselt tarbimismaks, mille maksab kinni lõpptarbija. Valitsuse tegevuskava põhjal tõstetakse aktsiisimäärasid tervise kaitseks, ja et tervist kahjustavad tooted oleks tarbijatele vähem kättesaadavad. Alkoholiaktsiis, kui üks meede, on kirjas ka alkoholipoliitika rohelises raamatus (Aktsiisitõus... 2015).

Ettevõtete huvi alkoholi rohkem toota ja müüa on paratamatu, samuti tarbijate soov alkoholi eest vähem maksta, aga need soovid on vähem tähtsad, kui hiljem tarbimisest tulenevad terviseprobleemid, või alkoholiga seotud surmajuhtumid. Põhiseaduslik õigus tervise kaitsele annab selge signaali, et alkohol ei ole esmatarbekaup. Kuna hinna ja tarbimise seos on tugev, siis alkoholi kõrgem maksustamine, koos tõhusa võitlusega salakauba vastu, annab kindla tulemuse nii alkoholiga seotud haiguste vähenemisele, vähenenud terviseriskidele kui ka alkoholisurmade vähenemisele. Alkohol mõjutab negatiivselt ka suurt osa ettevõtlussektorist, kuna töötajate tervis on otseselt seotud nii tööajaga kui ka –viljakusega (Aktsiisitõus... 2015).

Aktsiisimaksu mõju hinnatõusuna sõltub paljugi salaturust ning riigi võimekusest sellega toime tulla. Kindlasti tuleb meeles pidada ka legaalse piiräärase kaubanduse faktorit, sest Eestis on oma lähiriikidega võrreldes oluliselt erinev hinnatase. Salaturu osakaal on viimasel kümnendil stabiilselt vähenenud, kuid 2008. aastast jälle tõusumärke näidanud. Kuna illegaalselt kaubeldakse põhiliselt viinaga, siis mõjutab salaturg eeldatavasti pigem kange alkoholi legaalsel turgu, kuid siiski on kindlasti mingi mõju ka lahjade alkoholsete jookide turule (Alkoholipoliitika roheline raamat 2014: 27).

Illegaalse alkoholikaubandusega võitlemise jaoks on riik loonud alkoholi maksumärgi, mis on erilistele turvanõuetele vastav 20 mm diameetriga ringikujuline hologramm. Hologrammil on ainulaadne maksumärgi tähe- ja numbrikombinatsioon (Kange alkoholi maksumärk).

„Vastavalt alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse § 49¹ lõikele 2 peab alkohol olema maksumärgistatud, kui selle etanoolisisaldus on üle 22 mahuprotsendi ning see on villitud müügipakendisse mahuga alates 0,05 liitrist.“ (Kange alkoholi maksumärk)

Kõik Eestisse imporditud, ka teistest liikmesriikidest siia toodud, või ükskõik mis viisil Eestis tarbimisse suunatud alkohol peab olema maksumärgistatud, välja arvatud juhul kui

vastavale alkoholile kehtib aktsiisivabastus, või ajutine aktsiisivabastus (Kange alkoholi maksumärk).

Alkohol mitte ainult ei aita haiguste tekkele kaasa, vaid on ka paljude haiguste tekke peamiseks põhjuseks.

Alkoholi liigtarvitamine avaldab olulist mõju väga paljude haiguste tekkele, mis muidu sageli ei pruugigi ilmned. Alkoholi haiguste teket soodustavad mõjud avalduvad inimese organismis läbi väga erinevate mehhanismide. Näiteks seedetrakti kasvajate puhul on oluliseks teguriks lokaalne füüsikaline kahjustus ja rinnavähi puhul hormonaalse tasakaalu muutused. Lisaks on alkoholil veresoonte kasvu soodustav toime, millega nt kasvajate puhul lisaks muudele kasvajate kasvu soodustavatele mõjudele tagatakse kasvajate vohamiseks vajaliku verevarustuse kättesaadavus. Lisaks kroonilistele haigustele ilmnevad alkoholi puhul ka suured mõjud vigastuste tekkele ning üldisele suurenenud riskikäitumisele, kuna erinevad enese- ja sotsiaalse kontrolli mehhanismid häiruvad. (Alkoholipoliitika roheline raamat 2014: 17)

Eelnevast lõigust tulenevalt on ainuõige valik alkoholi tarbimist vähendada või sellest üldse loobuda. Kuna alkoholi pidev ja mahukas tarbimine mõjutab ka enesekontrolli mehhanisme siis tuleb eriti aktiivselt tegeleda just nendega kellel on probleeme liigtarvitamisega.

Alkoholiaktsiisi tõus, mis avaldub alkoholi hinnas, vähendab alkoholist tekkivaid kahjusid tarbimise järk-järgulise vähenemise kaudu. Alkoholi hinna mõjutamine on ülemaailmselt praktikas tõestatud kui kõige mõjuvam ja kuluefektiivseim abinõu alkoholi kogutarbimise mõjutamiseks, ehk sellisel viisil saab valitsus kõige tõhusamalt hindadega manipuleerida just alkoholile kehtestatud alkoholiaktsiisi kaudu (Raudne 2015).

Alkoholist tulenevate kahjude minimaliseerimine on üks võimalus kuidas riigis raha kokku hoida. Kui Euroopa Liidus koguti 2003. aastal alkoholiaktsiisi vastavalt 25 miljardit eurot, siis samal aastal alkoholist tulenevad kahjud ületasid aktsiisilaekumisi üle 10 korra, olles hinnanguliselt 270 miljardi eurot. Kuna Eestis ei ole nii mahukat alkoholist tulenevate kahjude hindamist teostatud, siis proportsioone kohaldades saab leida, kasutades alkoholipoliitika roheline raamatu hinnangut, siis tõenäoliselt on alkoholist tulenevad kahjud, võrreldes aktsiisilaekumisega, kordi suuremad (Raudne 2015).

Seega saaksid alkoholiaktsiisi tõusu pooldajad Eestis lasta koostada alkoholist tulenevate kahjude hindamise, mida saaks kasutada alkoholiaktsiisi tõusu põhjendamiseks.

1.3. Alkoholiaktsiis ja selle kasutamine maailmas

Alkoholi liigtarbimine ei ole probleemiks mitte ainult Eestis, vaid tegu on ülemaailmse probleemiga. Isegi Euroopa Liidus võib riikide vahel tarbimine inimese kohta olla üsnagi erinev, seega tuleks ka liidusiseselt kasutada erinevaid meetmeid ja erineva suurusega makse.

Seepärast ongi Euroopa Liit oma alkoholipoliitikas võtnud ühtse suuna, pannud paika eeskirja, kus on kaardistatud erinevad probleemid ja toodud välja meetmed nende probleemidega tegelemiseks.

Liigne alkoholi tarbimine on üks põhilisi tervist kahjustavaid faktoreid ja enneaegse surma ning ennetatavate haiguste põhjusi, põhjustades Euroopa Liidus 7,4% kõikidest terviseprobleemidest ja varajastest surmadest, avaldades ka negatiivset mõju tööjõule ja tootlikkusele (An EU strategy... 2006).

Suures ohus on nimelt Euroopa Liidu noored, kuna just 15-29-aastaste seas on rohkem kui 10% naiste suremusest ja ligi 25% meeste suremusest nimelt alkoholi liigtarbimisega seotud. Alkoholi liigtarbimine ei mõjuta mitte ainult neid, kes tarbivad, vaid ka neid ümbritsevaid inimesi, kogu ühiskonda (An EU strategy... 2006).

Põhiliste probleemide lahendamiseks, ja erinevate mõjuhinnangute tulemustele baseerudes, on komisjon paika pannud oma strateegias viis põhilist valdkonda, mis on esmatähtsad kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides ning mida toetaksid ka liikmesriikide poliitikad. Nendeks valdkondadeks on noorte, laste, ja sündimata laste kaitsmine; alkoholisurmade ja vigastatute arvu vähendamine liikluses; alkoholist tuleneva kahju vähendamine täiskasvanute seas, ka tööl; alkoholi liigtarbimise ohtudest teadvustamine ja mõistliku joomisharjumuse poole suunamine, inimeste harimine; Euroopa Liidu ühise andmekogu loomine ja pidamine (An EU strategy... 2006).

Välja toodud valdkonnad on Euroopa Liidus põhilised nii rahvuslikul kui ka siseriiklikul tasandil ja nende kõikide valdkondadega tegelemiseks tuleb koostööd teha paljudel erinevatel tegevusaladel. Seepärast tahetakse antud strateegiaga suunata tähelepanu liikmesriikide ja komisjoni juba kinnitatud meetmetele, ning et komisjonis võetaks vastu uusi meetmeid või jätkaks olemasolevatega. Lisaks on strateegias välja toodud ka liikmesriikides juba katsetatud praktilisi meetodeid, mis võiksid meetmete toimimisele kaasa aidata ja riikidevahelist koostööd süvendada (An EU strategy... 2006).

Euroopa Liidus ei ole kindlaid piire kui suureks võib alkoholiaktsiisi riigis tõsta, küll aga on olemas direktiivid, mis reguleerivad aktsiisi miinimumpiirid ja klassifitseerivad alkoholiliigid, ehk on ette antud miinimumnõue mida erineva alkoholiliigi eest tuleb aktsiisina sisse nõuda.

Alkoholiliigid ja aktsiisi miinimummäärad jagunevad vastavalt: iga hektoliitri õlle kohta tuleb maksta 1,87 eurot alkoholikraadi kohta; keskmise kangusega alkoholi hektoliitri kohta 45 eurot; kange alkoholi eest 550 eurot puhta alkoholi hektoliitri kohta; veinidele kohustuslikku miinimummäära Euroopa Liidus ei ole (Excise duties 2017).

Alkoholi aktsiisimäärad on riikides väikeste miinimummäärade tõttu üpriski erinevad, see on ka põhjus miks mõningates piirkondades toimub pidev piiriülene alkoholikaubandus. Alkoholiaktsiis on hinna üks osa, kuid ei ole otseses võrdelises seoses kauba hinnaga, seega ei sa ainult aktsiisi järgi alkoholi täpset hinda tuletada. Kuna erinevad alkoholiliigid on samuti erinevates riikides erineva aktsiisimääraga, siis võib tekkida olukord, kus ühes riigis on odavam osta ühte alkoholset jooki ja teises riigis teist.

Lisaks alkoholiaktsiisile on mõned riigid alkoholimüügi üldse enda kontrolli alla võtnud, samuti ka tootmise. See on üks lisavõimalus alkoholismiga võitlemiseks. Näiteks läänenaabrite juures Rootsis on tavaline alkoholimüük lubatud ainult spetsiaalsetes riigipoodides, kus kangema, üle 3,5%-lise alkoholi ostmiseks peab olema vähemalt 20-aastane. Piirangust välja jäävad ainult restoranid, baarid ja ööklubid, kus vanusepiir on 18. Nendes kohtades kehtib aga ajaline piirang, nimelt tohib alkoholi müüa ainult ajavahemikul 11.00 – 01.00 (Rootsi alkoholiseadus 2010).

Samuti on üle maailma veel mitmeid riike, kus alkoholiaktsiisi üldse ei kohaldata, või siis kohaldatakse ainult ositi, näiteks üksikutele alkoholiklassidele (Excise tax... 2014).

Euroopa Liidu kõige madalama aktsiisimääraga õlut saab 2016. aasta seisuga Lätist, kõige kallima määraga aga Soomest, kusjuures vahe on peaaegu 10-kordne. Kõige madalama aktsiismääraga veini saab mitmest riigist, sest veini aktsiisimäär on koguni kaheksas riigis 0 ja mitmes riigis veel nullilähedane. Kõige kõrgem aktsiisimäär veinile on ülekaalukalt Iirimaa. Natukene rangemas olukorras, aga põhimõtteliselt samas seisus on ka vahuveinid ja teised kääritatud joogid, kus kõrgeima määraga on eesotsas jällegi Iirimaa, millele järgneb Suurbritannia. Keskmise alkoholisisaldusega jookide aktsiisimäärad on kõige madalamad Küprosel ja Bulgaarias ning kõige kõrgemate määrade eesotsas on jällegi Iirimaa, aga kui tegu on mittegaasilise joogiga, siis võtab esikoha hoopis Soome. Enamasti on kange alkoholi ehk etanoolibaasil olevate jookide aktsiisimäärad kõige ühtlasemad. Kõige madalama aktsiisimääraga saab kanget alkoholi Bulgaarias ja Horvaatias, kõige kõrgem määr on aga hoopis Rootsis, ning kaugele maha ei jää ka Soome ega Iirimaa (Excise duty tables 2016).

Iirimaa, Suurbritannia, Rootsi ja Soome, ehk riigid, kus kohaldatakse kõige kõrgemaid alkoholi aktsiisimäärasid, on ka kõige suurem alkoholiaktsiisist tulenev maksutulu inimese kohta. Nendes riikides, kus on suur alkoholitööstus, nagu Prantsusmaa, kus toodetakse hulgaliselt veini, või Tšehhi, mis on suur õlletootja, on tundlikud huvigriptide lobitööle, seega on nendest riikides lobitöö tulemusel ka madalamad aktsiisimäärad. See avaldub ka väiksemates tuludes alkoholiaktsiisilt inimese kohta. (Sopek 2013: 10).

Kuigi alkoholiaktsiiside taset on üritatud Euroopa Liidus ühtlustada on tase siiski üsna erinev. Põhjuseks veini maksustamise erikord, nimelt ei ole veini kohustuslik maksustada, ning riikides, kus veine ei maksustata, on madalamad ka teistele alkoholiliikidele kehtestatud aktsiisimäärad (Trasberg 2015).

Alkoholiaktsiisi laekumist inimese kohta ei saa aga erinevate riikide vahel üks-üheselt võrrelda, sest suuresti erinevad nii inimeste sissetulekud kui ka tarbimine.

Kui hinnata ja võrrelda mehi üle kogu maailma, siis mehed tarbivad alkoholi suurema tõenäosusega kui naised, samuti tarbivad nad keskmiselt rohkem ja seda tehes tekitavad nad ka rohkem probleeme. See sooline lõhe on üks vähestest erinevustest inimeste sotsiaalses käitumises mis on ülemaailmne (Alcohol, Gender... 2005: 1).

Alkoholi tarbimine on Euroopa Liidus tubaka ja kõrge vererõhu järgi tähtsusest kolmas terviserisk ja enneaegse surma põhjustaja. Euroopa Liit on kõige kõrgema

alkoholitarbimisega regioon maailmas, nimelt tarbis keskmine, vanem kui 15-aastane täiskasvanu 2009. aastal 12,5 liitrit puhast alkoholi, mis teeb 27 grammi puhast alkoholi päevas, mis on Maailma Terviseorganisatsiooni hinnangul üle kahe korra maailma keskmisest rohkem (Sopek 2013: 1).

Ameerika Ühendriikides on asi keeruline, nimelt mõned osariigid hoiavad alkoholimüüki enda kontrolli all, mõned mitte, samuti on alkoholi aktsiisimäärad osariikide lõikes märgatavalt erinevad, seda kõigis alkoholikategooriates (Spirits Excise... 2014).

Kui võtta Ameerika Ühendriikide alkoholipoliitikat kui ühte tervikut, siis on välismaalasel, ilmselt isegi kohalikel, sellest raske aru saada, sest riik on andnud osariikidele üsnagi vabad käed kuidas oma alkoholipoliitikat kujundada ja seega tuleb alkoholiturul tegutsejal igas osariigi ennast vastavate oludega kurssi viia.

Kuna maailma erinevates piirkondades suhtutakse alkoholi tarbimisse väga erinevalt, siis tuleks enne sihtriiki reisimist kindlasti ennast kohalike tavade ja seadustega kurssi viia, sest alkoholiaktsiis ei ole pruugi olla ainus vahend tarbimise vähendamiseks. Kohaldatakse lisaks aktsiisile ka näiteks avalikus kohas alkoholi tarbimise keeldu, kellajalisi ostupiiranguid jne. Mõnes riigis on ka tänapäeval alkoholi tarbimine üldse keelatud.

2. ALKOHOLIAKTSIISI MUUTMISE MÕJU TARBIMISELE, TARBIMISKÄITUMISELE JA RIIGIEELARVE LAEKUMISELE EESTIS

2.1. Uuringu meetod ja andmed

Kuna nii käibemaks kui ka aktsiisid on olemuselt kaudsed maksud, siis maksukoormus tuleb tasuda lõpptarbijal, kes aktsiisikaupa ettevõtlusväliselt tarbib. Majandusteoorias tulenevalt tarbitakse muude tingimuste samaks jäädes hinna tõusu korral kaupu vähem, aga kuna reaalses elus on ka teised võimalused ja tingimused, siis uuritakse aktsiisitõusu mõju antud töös juba toimunud turusituatsioonides.

Kuna täpset hinnapiiri inimeste ostuharjumuste muutumise kohta seoses alkoholiga on enne muudatuse elluviimist võimatu täpselt välja arvutada, sest ostuharjumused sõltuvad iga riigi eripäradest (majanduslik olukord, tarbimiskultuur jne) ja muutuvatest ümberkaudsetest hindadest, siis kasutatakse töös enamasti teiste riikide võimalikult sarnaseid kogemusi.

Kasutatakse juba varasemalt teiste poolt kogutud andmeid ja uuringuid, ehk teiseid andmeid, mida on võimalik võrrelda ja analüüsida ning mis aitavad hinnata tulevaste maksumuudatuste mõju Eestis. Uurimistöös kasutatakse nii võrdlusanalüüsi kui trendianalüüsi.

Võrdlusanalüüsis kasutatakse peamise võrdlusriigina Soomet, sest Soome on Eesti põhjanaaber ning on sarnases olukorras alkoholikaubanduse osas juba olnud, nagu Eesti on nüüd Lätiga, ning vähesel määral kasutatakse ka teiste sarnaste Euroopa riikide varasemate uuringute andmeid alkoholi tarbimise, alkoholiga seotud haiguste, aktsiisilaekumise jms kohta.

Trendianalüüsis vaadeldakse vähemalt perioodi 2007-2015, olenevalt andmete kättesaadavusest. Enne 2005. aastat pärit andmeid trendianalüüsis ei kasutata, sest 2004. aastal liitus Eesti Euroopa Liiduga ning siis oli turusituatsioon praegusest liiga erinev.

Andmete jagamiseks, töötlemiseks ja analüüsimiseks kasutatakse peamiselt programmi MS Excel 2007, millega on loodud ka kõik töös olevad tabelid ja joonised.

Antud töös kasutatakse ning analüüsitakse peamiselt teiseseid andmeid, mis on võetud Eesti Statistikaametist (SA), Eesti Konjunkturiinstituudi (EKI) ja Tervise Arengu Instituudi (TAI) ühisväljaannetest, Soome Tervise ja Heaolu Instituudi (THL) väljaannetest ning samuti väljaannetest, mis on pärit usaldusväärsetest rahvusvahelistest allikatest nagu Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) ja Maailma Terviseorganisatsioon (WHO).

2.2. Ülevaade alkoholiturust ja alkoholi maksustamisest Eestis

Alkoholi sisaldavaid jooke on maailmas, isegi Eestis, väga palju erinevaid, ainuüksi alkoholi tooteliike, kasvõi Eesti turul, võib üles lugema jääda, brändidest ja erinevatest tootjatest rääkimata.

Paljud teavad mida tähendab sõna alkohol üldisemas mõttes, milliseid jooke poodides müüakse, ja võib-olla et isegi kuidas lihtsamaid või keerulisemaid jooke valmistada, aga et kõik oleks ka terminoloogiliselt õige, siis on ka seadustes lahti seletatud mis alkohol on ja mida iga alkoholiliik endast kujutab.

Alkohol on toidugrupp, mille moodustavad etanool ja kõik loetelus olevad alkoholiliigid. Õlu on seaduse silmis linnastest või linnastega kombineeritud, humalatest ja veest koos pärmiga kääritamise protsessis valmistatud alkohoolne jook, mis on üle 0,5 mahuprotsendilise etanoolisisaldusega, ja mis võib olla pastöriseeritud. Samuti loetakse seaduse silmis õlleks ka õlle ja ühe või mitme mittealkohoolse joogi kombinatsiooni. Veiniks loetakse viinamarjadest toodetud ainult kääritamise teel saadud 1,2 kuni 15 (kaasa arvatud) mahuprotsendilise etanoolisisaldusega toodet. Kääritatud joogiks loetakse 1,2 kuni 10 (kaasa arvatud) mahuprotsendilise etanoolisisaldusega toode, samuti ainult kääritamisel saadud 10 kuni 15 (kaasa arvatud) mahuprotsendilise etanoolisisaldusega, ning 1,2 kuni 13 (kaasa arvatud) mahuprotsendilise etanoolisisaldusega vahutav jook, või ainult kääritamise teel saadud 13 kuni 15 (kaasa arvatud) mahuprotsendilise etanoolisisaldusega vahutav toode. Vahetoodeteks klassifitseeritakse eespool nimetatamata

alkohoolsed tooted, mille etanoolisisaldus ületab 1,2 mahuprotsenti, ning on maksimaalselt 22 (kaasa arvatud) mahuprotsenti. Lahjaks alkoholiseks joogiks loetakse jooke etanoolisisaldusega kuni 22 (kaasa arvatud) mahuprotsenti. Kange alkoholne jook on etanoolisisaldusega üle 22 mahuprotsendi. Piiritus ehk etanool on muu alkoholi hulka kuuluv toode, mida saadakse näiteks kääritatud meski rektifitseerimisel (ATKEAS 2017, § 12, Alkoholiseadus 2017, § 2).

Alates 2010. aastast on alkoholiaktsiis tõusnud igas alkoholiklassis üpris suurel määral ning valitsuse eesmärkides on kirjas, et valitsus plaanib liigtarbimise vähendamiseks lahja alkoholi aktsiisi e alkoholi hinda veelgi tõsta (Majanduspoliitika... 2016).

Tabelis 1 on näha andmed alkoholi aktsiisimäärade kohta, eelnevalt lahti seletatud alkoholiklasside lõikes, aastatel 2010-2017.

Tabel 1. Alkoholi aktsiisimäärad 2010–2017, eurot/ühiku kohta (Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud...: 45, ATKEAS 2017, § 46 lg 1-6)

Klass/aasta	Ühik		2010 (1.02)	2012 (1.01)	2013 (1.01)	2014 (1.01)	2015 (1.01)	2016 (1.02)	2017 (01.02)
Vein	100 liitrit	≤ 6%	31,70	33,30	34,97	36,71	42,22	48,55	53,41
		> 6%	73,11	76,80	80,64	84,67	97,37	111,98	123,18
Kääritatud joogid	100 liitrit	≤ 6%	31,70	33,30	34,97	36,71	42,22	48,55	53,41
		> 6%	73,11	76,80	80,64	84,67	97,37	111,98	123,18
Õlu	etanooli 1 mahu- protsendi kohta 100 liitris								
			5,43	5,70	6,00	6,28	7,22	8,30	9,13
			2,72*	2,85*	3,00*	3,14*	3,61*	4,15**	4,565**
Vahetoode	100 liitrit		156,20	164,00	172,20	180,81	207,93	239,12	263,03
Muu alkohol	100 liitri 100% alkoholi kohta		1418,84	1490,00	1565,00	1643,00	1889,00	2172	2389

Märkused:

1) (*) Rakendub 50% aktsiisimäär, kui tootmismahut on kuni 300 000 liitrit aastas.

2) (**) Rakendub 50% aktsiisimäär, kui tootmismahut on kuni 600 000 liitrit aastas.

Juba teadaolev, kuid tabelist välja jäänud tõus, näitab, et alates 1. juulist 2017 kohaldatakse tabelis 1 olevate ühikute järgi õllele ja alla 6% alkoholisisalduse jäävale kääritatud joogile ning veinile uued aktsiisimäärad, vastavalt 15,52 ja 77,44 eurot (Aktsiisimäärad 2017).

Kui arvestada 1. juulil 2017 tulevat aktsiisimäära, siis võrreldes 1.02.2010 kehtima hakanud määradega on õlleaktsiis kasvanud 185,82%, ning alla 6% alkoholisisalduse jääva veini ja kääritatud joogi aktsiis 144,29%. Kuna 1. juulil jäävad teiste alkoholiklasside määrad samaks, siis nende muutused nii suured ei ole, üle 6% alkoholisisaldusega jääva veini ja kääritatud joogi aktsiis 68,49%, vahetoote aktsiis 68,39% ja muu alkoholi muutus 68,38%.

Eestis toimub alkoholi käitlemine nii suurtes kui ka väikestes ettevõtetes. Väikeõlletootjateks loetud ettevõtted on õlle maksustamisel paremas seisus kui tavatootjad, määrad on 50% tavamääradest (ATKEAS 2017, § 46 lg 1) ning eraldi välja toodud ka tabelis 1 olevates andmetes.

Suurte alkoholitootjate ja -eksportijatega nagu USA, Prantsusmaa või Hiina, pole Eestit mõtet võrrelda, kuid isegi siin on konkurents tihe ja ilmselt tuleb tipus püsimiseks keelatud kartellikokkuleppeid sõlmida, nagu seda tegi AS Liviko, nimelt jäi ettevõtte koos osade jaekaubanduskettidega süüdi viinakartelli organiseerimises (Laats 2015).

Kuigi alkoholi tootmises esirinnas olevate riikidega ei anna Eestit võrrelda, käib Eestis siiski aktiivne alkoholi tootmine nii omatarbeks kui ka ekspordiks, tabelis 2 on näha andmed alkoholsete jookide tootmise mahtude kohta Eestis, aastatel 2005-2014.

Tabel 2. Alkohoolsete jookide tootmine 2005–2014, miljonit liitrit (Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud... 2016: 31)

Klass/aasta	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kanged alkohoolsed joogid	16,6	20,9	17,3	18,2	14,2	17,2	18,1	18	19,6	15,4
Viin	13,5	16,6	14	15,1	11,1	12,6	13,3	12,8	14,3	10,5
Liköör	2,8	3,1	2,7	2,3	2,3	2,9	3	2,9	3,1	2,6
muud	0,3	0,8	0,6	0,8	0,9	1,7	1,8	2,3	2,2	2,3
Õlu	141,8	141,3	127,5	122,2	129,6	135,6	146	147,3	160,5	139,8
Lahja õlu ($\leq 6\%$)	106,5	108,8	100,8	95,3	114	120,1	131,4	132,6	131,6	114,6
Kange õlu ($> 6\%$)	35,3	32,5	26,7	26,9	15,6	15,5	14,6	14,7	28,9	25,2
Lahjad alkohoolsed joogid	41,5	40,2	28,9	20,7	24,3	24,2	31,9	38	39,5	38,9
Lahjad piirituse segujoogid	18	22	11,8	11,9	2,1	1,2	1	0,7	0,5	0,6
Lahjad kääritatud joogid	15,2	12,8	12,8	5	15,5	16	21,3	26,7	29,4	28,5
Puuvilja- ja marjaveinid	8,3	5,4	4,3	3,8	6,7	7	9,6	10,6	9,6	9,8
Etanool (piiritus)	6,1	4,9	1,6	0,1	0	1,3	0,5	0,2	1,4	1,7

Tabelis 2 olevatest andmetest on näha, et kui võrrelda 2006. aastat 2015. aastaga, siis alkoholi tootmine on kõikides alkoholiklassides langenud, mõne alkoholiklassi siseselt on mõni komponent ka mahus kasvu näidanud, aga mitte piisavalt. Kuigi klassi siseselt on muude kangete alkohoolsete jookide tootmine suurenenud lausa 666,67%, on kogu kangete alkohoolsete jookide tootmine on 2006. aastat võrreldes vähenenud siiski mahult 7,23% vähenenud. Õlle tootmises on võetud suund pigem lahjema õlle suunas, nimelt on alla 6% alkoholisisaldusega õlle tootmine suurenenud 7,61%, kui üle 6% alkoholisisaldusega õlle tootmine aga vähenenud 28,61%. Teiste lahjade alkohoolsete jookide tootmismahut vähenes samal ajal aga keskmiselt 6,27%. Suurima tootmismahu languse on läbi teinud etanool ehk piiritus, vähenedes 2006. aastaga võrreldes 72,13%.

Suurte alkoholitootjate ja -eksportijatega nagu USA, Prantsusmaa või Hiina, pole Eestit mõtet võrrelda, kuid isegi siin on konkurents tihe ja ilmselt tuleb tipus püsimiseks keelatud kartellikokkuleppeid sõlmida, nagu seda tegi AS Liviko, nimelt jäi ettevõtte koos osade jaekaubanduskettidega süüdi viinakartelli organiseerimises (Laats 2015).

Tabelis 3 on näha andmed alkoholsete jookide ekspordi kohta, mille arvestus on küll 2007. aastast muutunud, sest enne seda arvestati ekspordi ainult põhiekspordina ja välja jäi re-eksport.

Tabel 3. Alkoholsete jookide eksport kogusena aastatel 2006–2015, miljonit liitrit
(Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud... 2016: 33)

Klass/aasta	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kanged alkoholised joogid <80%	3,5	15,7	15,8	11,8	13,6	17,2	21	21,1	26	19,3
Õlu	21	24,3	20,7	26,2	44,8	48	55,3	49,5	60,1	42,9
Viinamarjavein	1,4	4,5	3,5	4	4,7	5,2	4,3	3,8	3,9	3,6
Vermut	0,1	0,1	0,1	1,4	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Lahjad alkoholised joogid	18,9	21	13,6	10,5	13,6	18	17,2	16,1	16,7	17
Etüülalkohol (piiritus)	3,5	1,8	0,9	0	0	0,7	0,2	0,1	0,2	0,9

Märkus. Enne 2007. aastat näidatud kogused näitavad põhieksporti, ehk ekspordimahtusid re-eksportida.

Kuna 2007. aastast arvestus muutus, siis võrreldakse 2015. aastat 2007. aastaga, ning saab öelda, et mõnes alkoholiklassis on ekspordikogused märgatavalt suurenenud. Kõige suurema ekspordimahu protsentuaalse muutuse alkoholiklassidest tegi läbi õlu, kasvades 2007. aastaga võrreldes koguni 76,54%, mil kangete alkoholsete jookide klassi eksport kasvas 22,93%. Teised alkoholiklassid, peale vermuti, on oma ekspordimahult 2007. aastaga võrreldes vähenenud. Lahjade alkoholsete jookide ekspordimaht vähenes 19,05%, viinamarjavein 20% ja etüülalkohol koguni 50%, vermuti ekspordimahus stabiilseid märkimisväärsed muutuseid ei olnud.

Andmed alkoholsete jookide impordikoguste kohta on välja toodud tabelis 4, ning nagu ekspordi, on ka impordi arvestus varasemaga võrreldes 2007. aastast muutunud, sest enne 2007. aastat arvestati impordi ainult põhiimpordina ja välja jäi re-eksport.

Tabel 4. Alkoholsete jookide import kogusena aastatel 2006–2015, miljonit liitrit
(Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud... 2016: 34)

Klass/aasta	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kanged alkoholised joogid <80%	16,3	30	29,1	23,9	22	30,7	32,7	28,7	34,3	24,7
Õlu	13,6	16,8	15,7	19,2	40,7	39,4	42	39,2	30,7	28
Viinamarjavein	13,3	15,9	17,4	16,7	19,5	21,8	22,2	23,6	23,1	22,7
Vermut	0,7	0,7	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,6
Lahjad alkoholised joogid	22,4	25,8	27,9	26,8	29,2	41,3	31,6	28,9	24,8	22,6
Etüülalkohol (piiritus)	3,2	4,1	3,1	4,7	3,2	2,3	3,2	3,6	4,7	4,4

Märkus. Enne 2007. aastat näidatud kogused näitavad põhiimpordi, ehk ekspordimahtusid re-eksportida.

Võrreldes 2015. aastat 2007. aastaga kuna 2007. aastast impordi arvestus muutus, ning saab öelda, et mõnes alkoholiklassis on impordimaht tublisti suurenenud, mõnes jällegi vähenenud. Kõige suurema protsentuaalse impordimahu muutuse, nagu ka ekspordis, tegi läbi õlu, kasvades 2007. aastaga võrreldes märgatavad 66,67%, mil viinamarjaveini impordimaht kasvas üle poolteise korra vähem, 42,77%. Samuti suurenes impordimaht nii etüülalkoholil 7,32%. Kangete alkoholsete jookide klassil aga impordimaht vähenes 17,67%, natukene vähem, aga siiski vähenes ka vermuti impordimaht, täpsemalt 14,29%. Lahjade alkoholsete jookide klassi impordimaht vähenes samuti, nimelt 12,4%.

Tabelis 5 on näidatud andmed alkoholsete jookide kogu impordi- ja ekspordikäibe kohta, antud tulemused saadi kõikide alkoholiklasside impordi- ja ekspordikäivate liitmisel. Tabel annab hea ja lihtsa ülevaate viimaste aastate alkoholsete jookide kogu impordi- ja ekspordikäibest.

Tabel 5. Alkohoolsete jookide kogu impordi- ja ekspordikäive aastatel 2006-2015, miljonit eurot (Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud... 2016: 33-34; Autori arvutused)

Suund/aasta	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Import	89,80	220,69	224,39	142,34	184,71	237,52	281,59	286,10	281,77	227,58
Eksport	34,51	166,83	151,26	95,88	125,50	163,67	204,87	213,77	201,11	149,29

Märkus. Enne 2007. aastat näidatud impordi ja ekspordi kogukäibed näitavad põhiimpordi ja põhieksporti, ehk mahtusid re-eksportida.

Taas, võrreldes 2015. aastat 2007. aastaga, on näha, et isegi peale majanduskriisi järgset märgatavat käivete langust, ning vahepealset üles-alla kõikumist, on 2007. aastaga võrreldes alkohoolsete jookide kogu impordikäive siiski 3,12 % kasvanud. Alkoholi kogu ekspordikäive aga siiski langes 10,51%.

Lisaks impordile on alkoholi hinnad võrreldes varasemaga tõesti kasvanud, seda kinnitab ka Alko1000 Läti haru omava ET Invest OÜ juhatuse liige Einar Visnapuu, kes on öelnud: „Alkoholiaktsiisi tõustes on see viimasel ajal üha süvenev trend, et eestlased käivad Lätis märksa odavamalt hinnaga viina ja õlut ostmas.“ (Rapp 2016). Samuti plaanib valitsuse liiga agara alkoholiaktsiisi tõstmise eest aina rohkem äritegevust Lätti viia ka Liviko, sõnas AS Liviko juht Janek Kalvi (Rapp 2016).

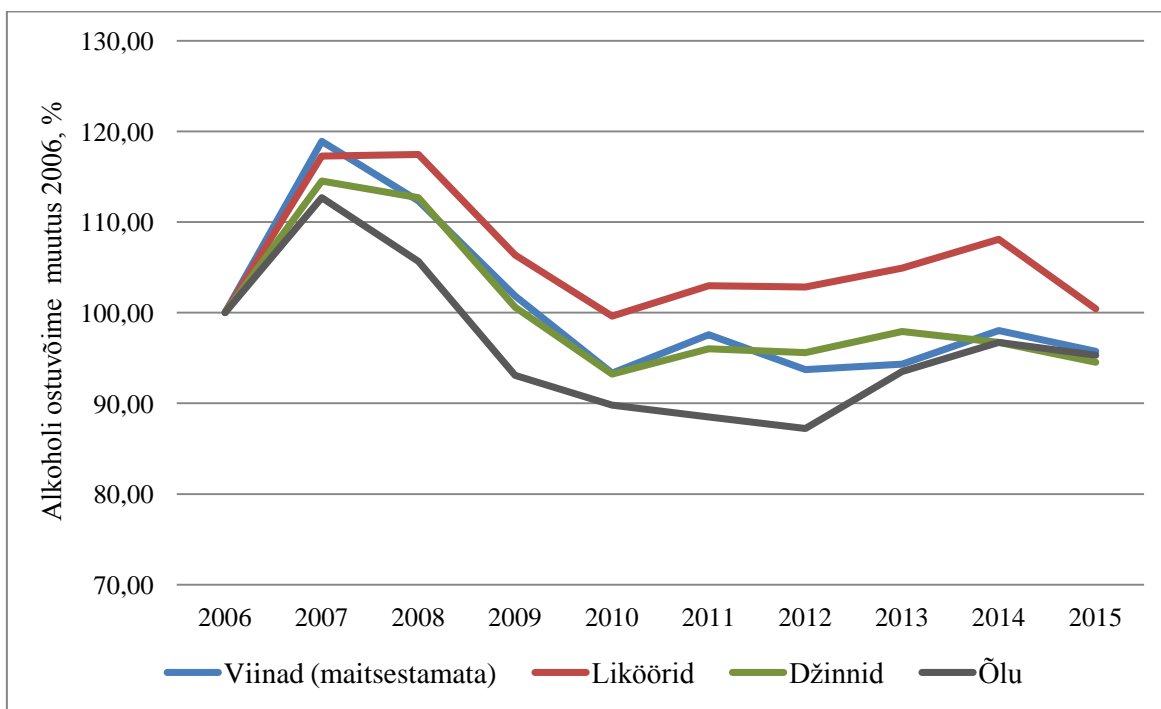
Tabelis 6 olevatest andmetest on näha 0,5-liitriste klaaspudelites olevate alkohoolsete jookide keskmised jaehinnad koos käibemaksuga kauplustes aastatel 2006-2015.

Tabel 6. Alkohoolsete jookide keskmised jaehinnad kauplustes aastatel 2006-2015, 0,5-liitrise klaaspudeli hind eurodes koos KM-ga (Eesti alkoholiturg 2010: 23,31, Eesti alkoholiturg 2015: 15-16)

Klass/aasta	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Viinad (maitsestatamata)	3,83	3,88	4,72	4,95	5,4	5,45	5,96	6,35	6,45	7,1
Liköörid	4,42	4,54	5,21	5,47	5,84	5,96	6,27	6,59	6,75	7,81
Džinnid	4,64	4,88	5,7	6,07	6,55	6,71	7,08	7,41	7,92	8,71
Õlu	0,58	0,62	0,76	0,82	0,85	0,91	0,97	0,97	0,99	1,08

Alkoholi hinnad on protsentuaalselt tõesti märgatava hinnatõusu läbi teinud, nimelt on 0,5-liitrise maitsestatamata viina hind tõusnud 2006. aastaga võrreldes 85,38%. See pole veel kõige suurem tõus, sest džinnide hinnad on tõusnud veel rohkem, koguni 87,72%. Samuti on suurema hinnatõusu teinud ka õlled, õllede hind on keskmiselt kasvanud 86,21%. Väikseima protsentuaalse hinnatõusu 76,70%-ga on teinud liköörid.

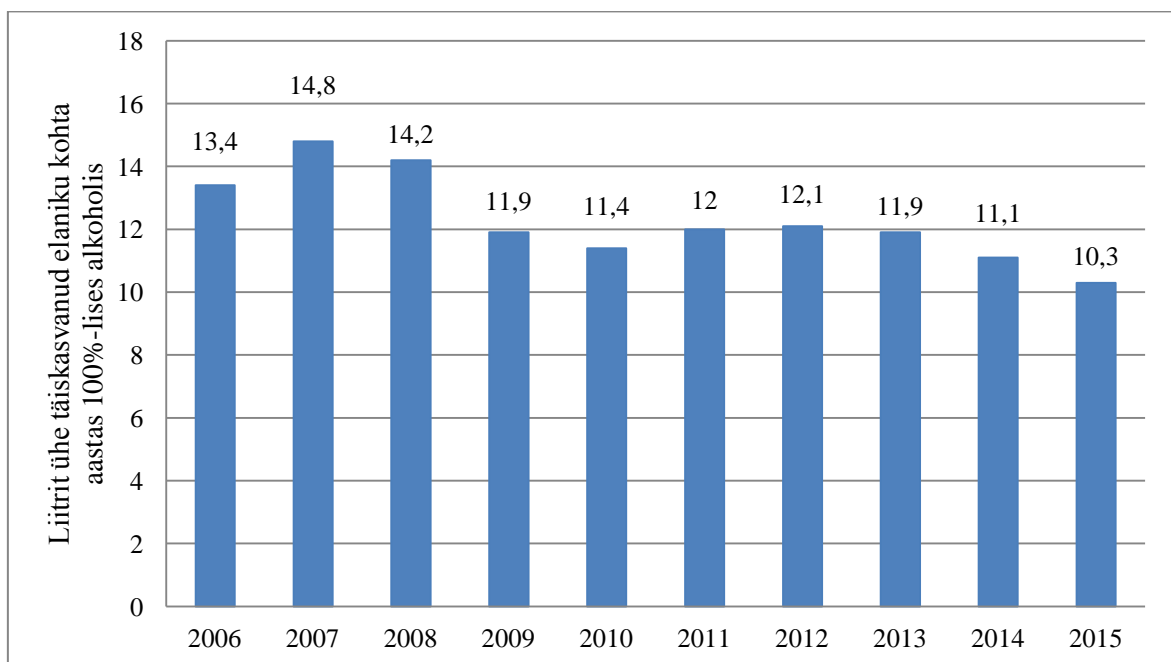
Nagu tabelis 6 olevatest andmetest selgus, on alkoholi hinnad märgatavalt tõusnud, aga kas inimesed ka reaalselt vähem alkoholi osta saavad on näha andmetest, mis kajastuvad joonisel 2, kus on alkoholsete jookide reaalne ostuvõime võrreldes 2006. aastaga. Joonis 2 on koostatud aastate lõikes keskmiste 0,5-liitrise klaaspudelis olevate alkoholsete jookide hindade ja Eesti keskmiste netopalkade suhtena, mida on võrreldud 2006. aasta baasiga, täpsemalt võeti iga aasta keskmine netopalk ja jagati see läbi iga alkoholiliigi 0,5-liitrise klaaspudeli keskmise hinnaga, mis andis iga aasta keskmise pudelite arvu mida on võimalik keskmise netopalgaga osta. Joonisel 2 on kujutatud nende pudelite arvu võrdlust 2006. aasta baasiga.

Joonis 2. Alkoholsete jookide reaalse ostuvõime muutus võrreldes 2006. aastaga (2006 = 100) aastatel 2006–2015, protsenti (PA5321, Eesti alkoholiturk 2010: 23,31, Eesti alkoholiturk 2015: 15-16; Autori arvutused)

Joonise 2 andmete põhjal saab öelda, et kuigi alkoholsete jookide hinnad on aastast-aastasse pidevalt kasvutrendi näidanud, ei ole alkohoolsed joogid mitte iga aasta keskmise inimese jaoks kallimaks läinud. Aastatel 2007 ja 2008 sai keskmine inimene erinevaid alkohoolseid jooke osta vastavalt 12,68%-18,90% ja 5,64%-12,33% rohkem. 2015. aastani on võrreldes aastaga 2006. aastaga 0,5-liitriste klaaspudelis olevate viinade, džinnide ja õllede hinnad keskmiselt rohkem tõusnud kui keskmine netopalk, ehk maitsestatamata viina saab keskmise netopalka eest koguseliselt 4,26% vähem, õlut 4,69% vähem ja džinne 5,45% vähem. See on kindlasti üks põhjustest miks inimesed suureneva alkoholiaktsiisi vastu on, isegi kui inimesed tahaksid rohkem tarbida, saavad nad varasemaga võrreldes endale vähem alkoholi lubada.

Joonisel 3 näidatud andmetest on näha alkoholi tarbimine ühe täiskasvanud elaniku kohta 100%-lises alkoholis aastatel 2006–2015. Andmetesse on sisse arvestatud ka illegaalne turg, ning täpsuse huvides on arvestusest välja jäetud turistide ostud ja turistide tarbimine Eestis.

Joonis 3. Alkoholi tarbimine ühe täiskasvanud (üle 15-aastased) elaniku kohta 100%-lises alkoholis aastatel 2006–2015, liitrit (Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud... 2016)

Saab öelda, et alkoholi tarbimine on vähenenud, nimelt on peale 2007. aasta tarbimise tõusu, kui 2011. aasta väike tõus välja jätta, kõikidel aastatel tarbimine vähenenud, mis tähendab, et alkoholi tarbimine on langustrendis. Alkoholi tarbimine täiskasvanud elaniku kohta 100%-lises alkoholis on võrreldes 2006. aastaga 2015. aastani vähenenud peaaegu neljandiku jagu, täpsemalt 23,13%.

Sellise langustrendi jätkumine alkoholi tarbimises mõjuks positiivselt inimeste tervisele, see omakorda mõjutaks positiivselt sissetulekuid jne. Suund praeguse maksu- ja tervishoiupoliitika näol viitab sellele, et alkoholi tarbimist proovitakse iga hinna eest vähendada, ning statistika näitab, et siamaani on see enam-vähem toiminud.

2.3. Alkoholiaktsiisi muutuse mõju tarbimiskäitumisele ja rahvatervisele

Antud peatükis uuritakse maksumuutuse mõju tarbimiskäitumisele ja sellest tulenevalt ka rahvatervisele läbi teiste riikide kogemuste, sest suurem lahja alkoholi aktsiisimaksu muutus on Eestis alles ees ja varasemate aastate muutused ei ole nii drastilised olnud.

Kuna madalama sissetulekuga riikides on joodud ühe liitri puhta alkoholi suhteline tehtav kahju suurem kui kõrgema sissetulekuga riikides (Sornpaisarn jt 2012: 1373), siis järelduste tegemiseks uurime kõrgema sissetulekuga riike, mis oleksid ka Eestile võimalikult ligidal.

Võrreldes Eestit põhjanaabri Soomega, nimelt oli Soome 1.01.2016. seisuga ja Eesti 27.04.2016. seisuga Eestis üle 30-korra rohkem kange alkoholi jaemüügikohti 100 000 elaniku kohta. Samuti on Soomes 1.01.2016 seisuga ametlikud alkoholipoed ajaliselt vähem lahti kui Eesti poed, kui Eestis saab nädalas kanget alkoholi osta 84 tundi, siis Soomes ainult 64 tundi, mis matemaatiliselt tähendab, et kanget alkoholi on nädalas 23,81% vähem võimalik kätte saada (Alkoholi turg... 2016: 101, 103).

Kui palju siis soomlased tegelikult oma kõrgete alkoholimaksudega raha eelarvesse toovad on näha tabelis 7 olevatest andmetest, täpsemalt Soome riigi kogu maksutulu alkoholi maksustamisest ja osakaal maksudest ning sarnastest tuludest.

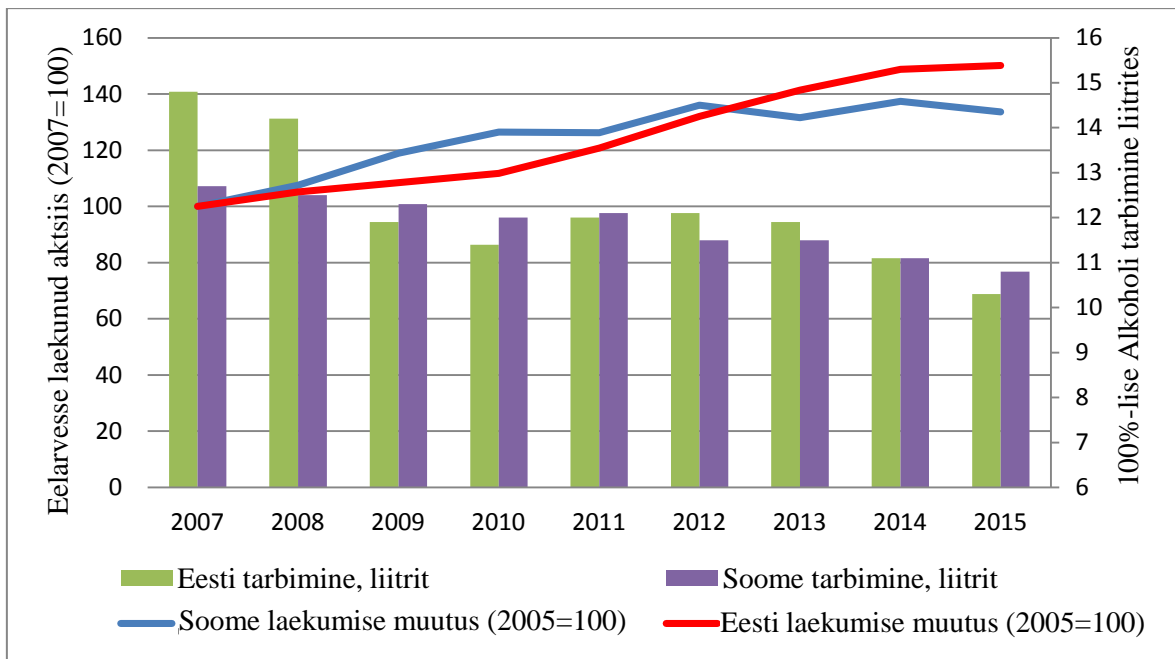
Tabel 7. Soome riigi tulu alkoholi maksustamisest aastatel 2007-2015, miljonit eurot ja osakaal maksudest ja sarnastest tuludest (Yearbook... 2016: 106)

Näitaja/aasta	Ühik	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Riigi tulu alkoholi maksustamisest	milj./€	1015	1092	1207	1284	1281	1381	1336	1394	1356
Osakaal maksudest ja sarnastest tuludest	%	2,8	2,9	3,8	4	3,5	3,7	3,4	3,5	3,4

Kuigi Eesti ja Soome ei ole majanduslikult paralleelselt võrreldavad, on Soome riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiisi osakaal kogu maksulaekumises viimastel aastatel Eestiga üpriski sarnases suurusjärgus, jäädes mõlemal alates 2009. aastast 3,1% ja 4,1% vahele.

Alkoholiaktsiisi on Soomes ka vähendatud, 2004. aasta märtsis vähendati alkoholiaktsiisi keskmiselt 33%. Tõuke selleks vähendamiseks andis Eesti liitumine Euroopa Liiduga ja Eestis olevad madalamad alkoholi hinnad. Kui koguselised kvoodid said 2004. aasta jaanuaris paika kui palju võib Euroopa Liidu siseselt võib maksuvabalt omatarbeks alkoholi importida, siis hakati kartma, et privaatne turistide alkoholiimport Eestist vähendab märgatavalt Soomes riikliku alkoholimaksu kogumist, ja et väheneb ka alkoholiga seotud tööhõive (Österberg 2012).

Joonisel 4 kajastuvatest andmetest saab näha võrdluses Eesti ja Soome alkoholiaktsiisi laekumise muutust võrreldes 2007. aastaga ja alkoholi tarbimise mahtusid 100%-lises alkoholis ühe täiskasvanud (vanuses 15+) elaniku kohta aastatel 2007-2015.

Joonis 4. Alkoholi tarbimine ühe täiskasvanud (üle 15-aastased) elaniku kohta 100%-lises alkoholis aastatel 2007–2015, liitrit; eelarvesse laekunud aktsiisimaks võrdluses 2007. aastaga (2007 = 100) aastatel 2007-2015, protsenti (Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud... 2016: 42, Yearbook... 2016: 106; Autori arvutused)

Joonisel 4 kujutatud andmetest on näha, et tarbimine Eestis on olnud Soomega üpriski sarnasel tasemel juba mitmeid aastaid, aga kui võrrelda nii tarbimist kui ka laekumisi, võib öelda, et 2007. aastaga võrreldes on eestlased suutnud alkoholipoliitikaga soomlastest paremini majandada. Eestlaste alkoholitarbimine on vähenenud suuremal määral, ning samuti on rohkem suurenenud ka alkoholiaktsiisi tulu riigieelarves. Sellest saab järeldada, et Soomes ostetakse rohkem alkoholi maksuvabalt sisse või tarbitakse rohkem illegaalset alkoholi.

Seda sama väidab ka Soome Rahvusvaheline Tervise ja Heaolu instituut THL, nimelt importisid Soome turistid ühe aastaga 81,1 miljonit liitrit alkoholiseid jooke perioodil 2015 september kuni 2016 september, seda on 14,1 % rohkem kui eelmisel aastal. Instituudi spetsialist Thomas Karlsson on väitnud, et enamus sissetoodavast alkoholist tuuakse siimaani Eestist, kus see on märgatavalt odavam, ja aina rohkem turiste tulevad tagasi alkoholiga, samuti ostetakse aina suuremaid koguseid (Finnish booze... 2016).

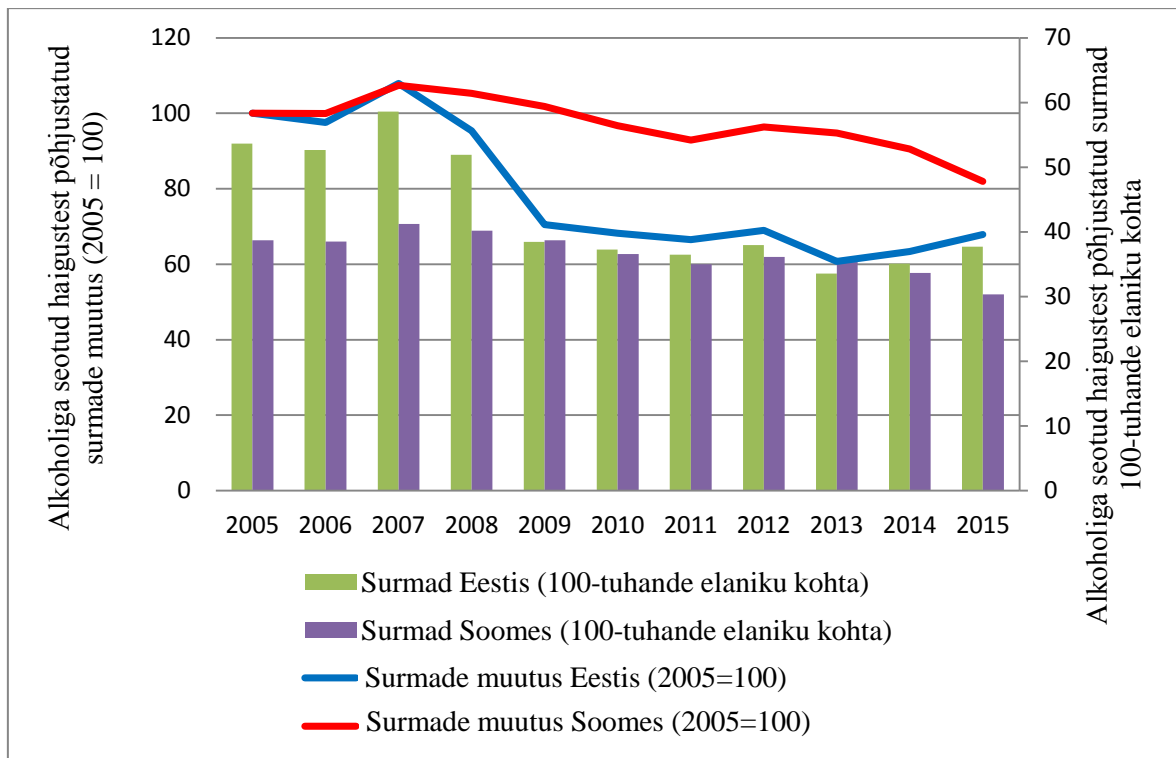
2005. aastal oli aga kogu alkoholi tarbimine Soomes 12% suurem kui 2003. aastal. Aktsiisilangusest hoolimata kasvas turistide alkoholiimport 2003-2005 vahemikus kahekordseks ja turistide imporditud alkoholi osakaal kogu alkoholi tarbimises kasvas 17%-ni. Samal ajavahemikul kasvas ka sisetarbimine. Kuigi kodumaine alkoholimüük kasvas 2003-2005 7%, siis riik kogus 2005. aastal alkoholsetelt jookidelt 29% vähem aktsiisimaksu kui 2003. aastal (Österberg 2012).

2008. ja 2009. aastal tõsteti aktsiisimaksu kolmel korral, keskmiselt umbes 10% iga kord. 2007. ja 2010. aasta vahel langes alkoholi tarbimine 3% ja alkoholi import turistide poolt tõusis 11%. Hoolimata 7%-lisest langusest alkoholsete jookide kodumaises müügis vahemikus 2007 kuni 2010, koguti riigi poolt 2010. aastal 27% rohkem alkoholiaktsiisi kui 2007. aastal (Österberg 2012).

Andmed näitavad, et kui tarbimine suurenes 12% kui maksud langesid keskmiselt 33%, aga langes ainult 3% kui maksud tõusid umbes 30%, siis saame järeldada, et alkoholi tarbimise elastsuses on asümmeetria (Österberg 2012).

See tähendab, et kindlasti tasuks enne maksude kiiret tõstmist mõelda ka selle peale, et kui tarbimine pigem ei vähene, vaid hakatakse alternatiivseid hankemeetodeid kasutama, siis võib-olla tuleb mingihetk makse jälle alandada, ning siis ei pruugi alkoholi tarbimise asümmeetria tõttu samal määral aktsiisimaksu alandamisest tõstmiseelsele või veel madalamale tarbimistasemele jõudmiseks enam piisata.

Järgmisena võrreldakse rahvatervise muutust seoses alkoholi tarbimisega. Joonisel 5 on kujutatud andmed Eesti ja Soome alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmade muutuste kohta, mida võrreldakse 2005. aasta tasemega ja alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmade arv 100 000 elaniku kohta Soomes ja Eestis aastatel 2005-2015.

Joonis 5. Alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmad võrdluses 2005. aastaga (2005 = 100) nii Eestis kui Soomes aastatel 2005-2015, protsenti; Alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmade arv 100 000 elaniku kohta Soomes ja Eestis aastatel 2005-2015 (Yearbook 2016: 88, Yearbook 2011: 111, Yearbook 2014: 146, Yearbook 2015: 146; Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud: 84, RV021, Tähtis statistika ja rahvastik; Autori arvutused)

Joonisel 5 olevatest andmetest saab järeldada seda, et kuigi suurema muutuse paremuse poole on läbi teinud Eesti, siis viimastel aastatel, 2013-2015, on alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmade arv jälle tõusma hakanud. See on tegelikult natukene ebaloogiline, arvestades seda, et joonise 4 andmetest oli näha, et samal perioodil alkoholi tarbimine vähenes. Võimalik, et tegu on järeelmõjuga või lihtsalt statistilise ebakõlaga kuna üldiselt muutuvad tarbimine ja alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmade arv analoogiliselt. Samuti on näha, et alkoholiga seotud haigustest tulenevate surmade arv on Eestis kõvasti 2005. aastaga võrreldes vähenenud, peaaegu Soomega sarnasele tasemele. Võrreldes aastat 2007 ja 2015, on näha, et Eestis on 100 000 elaniku kohta alkoholist põhjustatud surmasid koguni 35,68% ja Soomes 26,32% vähem.

Kogu alkoholismide arvu ei võrreldud, sest riigid on siiski erinevad ja teisejärgulisi (mitte alkoholiga seotud haigustega) surmasid võivad mõjutada liiga paljud mõõdetamatuid faktorid. Mõjutegureid oleks liiga palju, et neid numbreid objektiivselt võrrelda, näiteks alkoholiga seotud autoõnnetustes surma saanute arvu võivad mõjutada kehvemad autod, kehvemad teed, kehvem liikluskorraldus, nõrgem kontroll autokoolide üle jne. Samuti erineb kohati ka tarbimiskultuur, mis samuti mõjutab selliste teisejärguliste surmade arvu.

Seda kinnitab ka Jürgen Rehm, kes on Toronto ülikooli professor, Dresdeni tehnikaülikooli teadlane, ning üks maailma tuntumaid uurijaid seoses alkoholisõltuvusega. Rehm on öelnud: „Ei ole ainult vähe ja palju joomine, on ka lollilt ja targalt, õigesti ja valesti joomine“ tema sõnul on olemas Itaalia moodi joomine, sest nad joovad iga päev, vähehaaval, ning seda sõõgiaegadel. Niimoodi ei käitu muidugi kõik itaallased, aga enamik, see on traditsiooniline Itaalia joomine, kuigi noorte seas on see harjumus muutumas ning juuakse samamoodi nagu Eestis või Ameerikas, kus tarbitakse võimalikult palju ja võimalikult tihti, pea iga tähtpäeva tähistamiseks (Salu 2012).

Ühes 2009. aastal tehtud uuringus, mis käsitleb Taani alkoholitarbimist peale kange alkoholi aktsiisi langust, on näha Taanis toimunud muutused peale järsku maksumuutust. Nimelt langetati 2003. aastal Taanis kange alkoholi aktsiisi 45%, sest 2004. Jaanuaris vähenesid Euroopa Liidus tollipiirangud turistide alkoholiveole. Uuringus on välja toodud agregeeritud andmed Taani alkoholitarbimise- ja müügi kohta. Täpsemalt näitab statistika, et kange alkoholi müük kasvas Taanis aastaga 16%, samal ajal kui tarbimine täiskasvanute (vanuses 15+) seas vähenes 2%. Inimesed ostsid peale aktsiisilangust rohkem kanget alkoholi oma riigist, mis näitab selgelt, et inimesed pigem muudavad oma ostmisharjumusi, mitte tarbimisharjumusi (Changes in alcohol... 2009).

See on kindlasti üks asjaolu, mida tuleb ka Eestis põhjalikult enne uurida, sest nagu ka Soomega võrreldes on näha, on praegune kurss olnud enam-vähem nii tarbimise kui ka alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmade arvuga võrreldav, aga kui alkoholiaktsiisi hakatakse tõstma kiiremini kui seda teevad naaberriigid, ja tarbimine mitte ei lange, vaid liigub riigist rohkem välja, siis võib juhtuda, et mingil hetkel on vaja aktsiisi jälle langetama hakata, sest nagu Taani näiteski näha, muudavad inimesed pigem ostmisharjumusi, mitte tarbimisharjumusi.

Alkoholiaktsiisi tõustes tõusevad paratamatult ka alkoholi hinnad, mis tähendab tarbija jaoks hinnavaru vähenemist, tarbija saab sama raha eest vähem alkoholi. Pakkujad ei saa aktsiisimaksu tõustes alkoholi, muude tingimuste samaks jäädes, sama kogust, enam varasema hinnaga pakkuda, ja kui inimesed oma tarbimisharjumusi uue tasakaalupunktini ei taha vähendada, siis hakataksegi odavamaid alternatiive otsima. Hinnavaru vähenemist saab kompenseerida tarbimise asendamisega, mis võib viia ostukäitumise muutumiseni. Tulemusena võib muutuda ostu sooritamise koht ja hakatakse alkoholi ostma näiteks Lätist või kasutama salaalkoholi.

Viktor Trasbergi tehtud uuringust tuli samuti välja, et alkoholi tarbimine elaniku kohta ei sõltu alkoholimaksude relatiivsest tasemest kogu maksudes ega ka elanike jõukusest läbi SKP (Trasberg 2015).

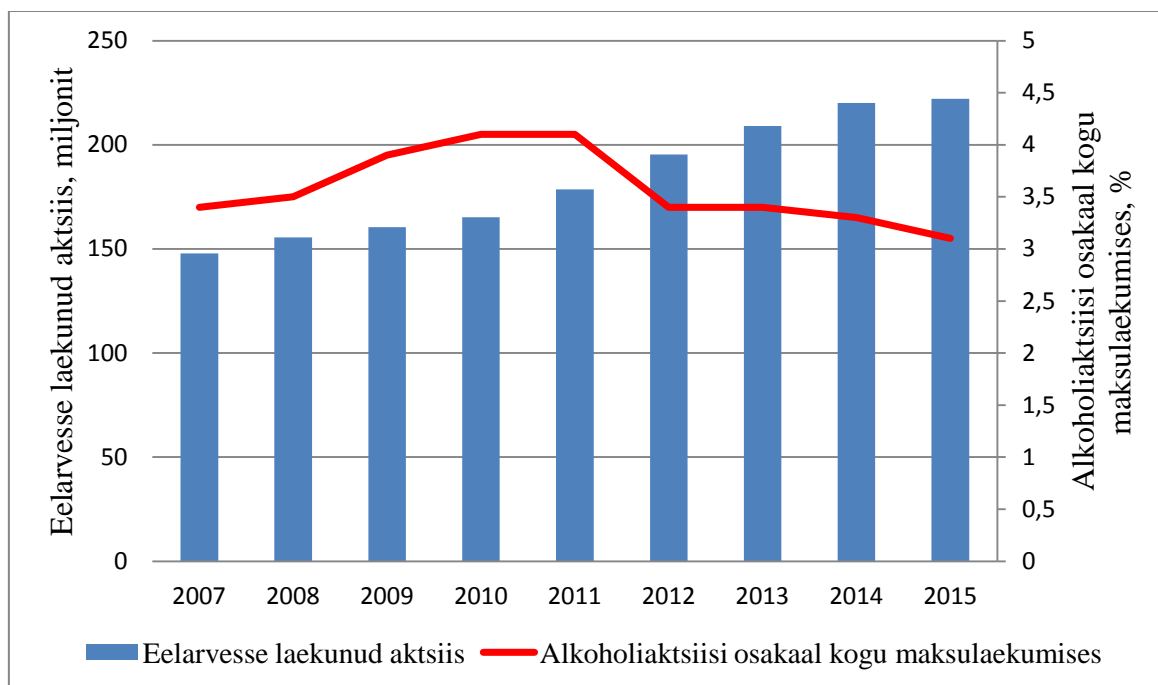
See kinnitab jällegi seda, et tarbimisharjumused ei sõltu niivõrd välistest teguritest ja neid on raske muuta, leitakse pigem odavamaid alternatiivse, et mitte tarbimist vähendada.

2.4. Alkoholiaktsiisi muutuse mõju riigieelarvele

Selles peatükis uuritakse kuidas mõjutab alkoholiaktsiisi muutus riigieelarvet. Alkoholist tuleneva aktsiisitulu suurenemine saab toimuda alkoholi tarbimise vähenemise tingimustes ainult siis kui alkoholi müük riigis väheneb protsentuaalselt vähemal määral kui tõuseb aktsiisimaks.

Tihedalt alkoholitootmisega seotud olnud Eesti Õlletootjate Liidu juht Peeter Võrk arvab, et alkoholiaktsiisi veelgi kiirenev tõstmine avaldaks mingil määral paratamatult negatiivset mõju ka teistele harudele, seda aga väga analüüsides arvesse ei võeta. Kallimad alkoholi hinnad mõjutavad nii laevafirmasid, turismindust, kogu restoraniäri ja kõike muud millega turistide arvelt raha teenitakse, mõju kandub kogu Tallinnale. Võrgu arvates muutub turu suurus kindlasti, sest praegu viivad turistid Eestist välja umbes 25% kogu Eestis toodetavast alkoholsetest jookidest, hinnavahel kadumisel kaoksid kohe need kliendid kes ainult alkoholi pärast Eestis käivad, mis tähendaks ka aktsiisilaekumise vähenemist (Õlletootjad... 2015).

Parema ja täpsema ülevaate saab alkoholi aktsiisimaksu laekumisest joonisel 6 kajastatud andmetest, kus on ära toodud kogu eelarvesse laekunud alkoholiaktsiis miljonites ja lisaks ka alkoholiaktsiisi laekumise osakaal kogu maksulaekumises.

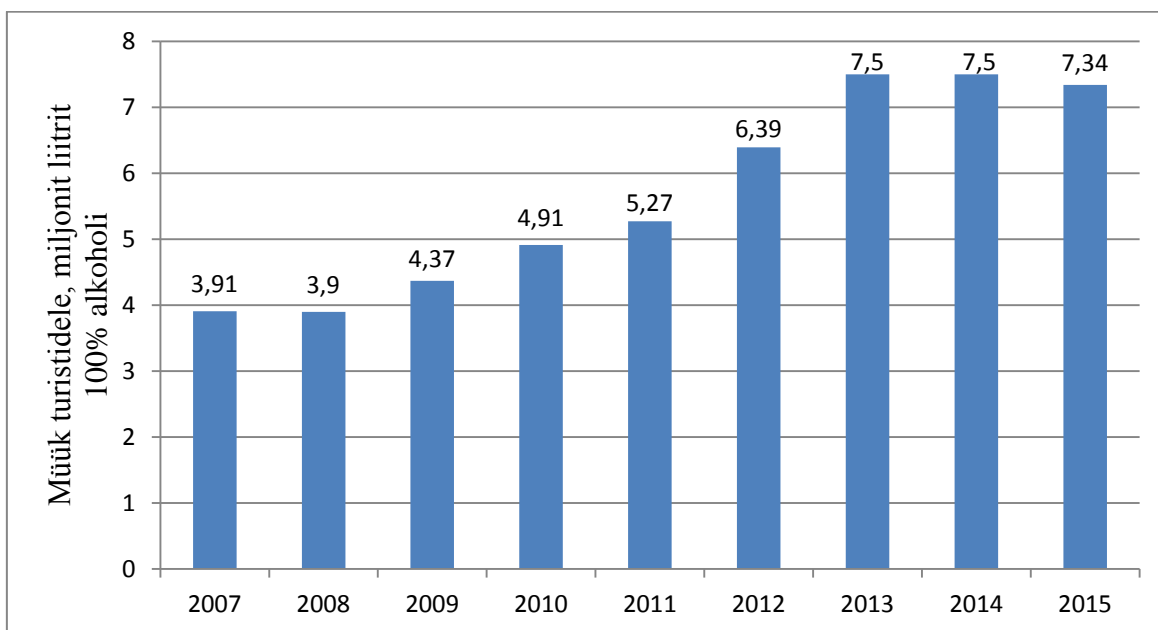
Joonis 6. Riigieelarvesse laekunud alkoholiaktsiis, miljonit; alkoholiaktsiisi osakaal kogu maksulaekumises, %; aastatel 2007–2015 (Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud ... 2016: 42)

Joonisel 6 kajastatud andmetest saab näha, et laekumine on aeglustunud just viimastel aastatel, samuti on vähenemas ka osakaal kogu laekumisest, mis tähendab, et alkoholiaktsiisi mõju kogu eelarvele on väiksemaks jäämas. Sellel põhjusel on oma osa kindlasti ka tarbimise vähenemisel.

Kui aga tarbimine pidevalt väheneb, siis on jällegi teiselt poolt pikaajaline positiivne mõju eelarvele näiteks tervishoiukulude, korrakaitsekulude jms vähenemise pealt. Seda kui palju täpselt tarbimise vähenemine neid kulusid vähendab on peaaegu võimatu kokku arvutada, sest juba inimelu enda hinda on võimalik mitmel erineval moel arvestada. Näiteks väheneb alkoholi tarbides ka inimeste õpi- ja töövõime, neid ja paljusid teisi faktoreid tavaliselt alkoholi aktsiisitõusu vastased ei arvesta.

Ühe suure osa Eesti kogu siseriiklikust alkoholimüügist moodustab müük turistidele, erinevate allikate kohaselt moodustavad turistide ostud ja tarbimine kohapeal umbes 30-40%.

Kui palju turistikud Eestist täpsemalt kaasa ostavad ja kohapeal tarbivad, ning kuidas on need arvud muutunud, on näha joonisel 7 kajastatud andmetest, kus on liidetud turistide ostud ja tarbimine miljonites liitrites 100%-lises alkoholis.

Joonis 7. Alkoholi müük turistidele koos kohapealse tarbimisega aastatel 2007–2015 (Alkoholi turg, tarbimine ja elanike... 2016; Autori arvutused)

Turistide tarbimine ja alkoholi kaasa ostmine kombineeritult on Eestist aeglustunud ja peale mitmeaastast tõusutrendi 2015. aastal isegi vähenenud.

Soome Tervishoiu- ja Sotsiaalhoolekande Instituudi eksperdi Esa Österbergi sõnul käib Eestis alkoholi ostmas vaid 10-13% Soome turistidest, lahjat alkoholi ei ole enam nii kasumlik sisse tuua, kuna hinnad on samale tasemele lähenemas, samuti viib iga 10%-line maksutõus seda Soome tasemele jälle lähemale (BNS 2017).

Alkoholi müüki ehk aktsiisilaekumist mõjutab hetkel ka tõhustatud kontroll Soome piiril, et mitte lasta reisijatel lubatust suuremaid koguseid riiki sisse tuua. Selles suunas on Soome toll aina tõhusamalt ja järjekindlamalt töötamas. See on kindlasti alkoholi müügi

kogust Soomest pärit turistidele Tallinnas vähendanud, ning ilmselt Soomes suurendanud (Aktsiisitõus... 2015).

Kui on teada, et aina rohkem eestlasi käib alkoholi ostmas Soomes, siis samuti rääkis Alko1000 müügijuht Meelis Reiljan, et ka soomlased on Läti alkoholipoed üles leidnud, ning umbes 15-20% ostjatest on juba soomlased, ja et soomlaste osakaal külastajate hulgas aina kasvab (Soome leht 2016).

Nii käsitletud teoorias kui ka praktikas on alkoholiaktsiisi ehk alkoholi hinna tõstmine riigis alkoholi ostmist vähendanud. Tõstmine peaks olema järk-järguline, et inimesed kohaneksid ja ei hakkaks hinnatõusu tulemusel teisi turge või illegaalseid alternatiive otsima. Välja toodud ekspertide arvamused, et tarbimine turistide poolt väheneb on samuti üks asjaolu, mida tuleb Eestis alkoholi ostude prognoosimisel arvesse võtta. Turistide alkoholi kaasa ostmist ja tarbimise vähenemist kinnitab ka joonisel 6 kujutatud statistika.

Kiirest aktsiisitõusus näeb probleemi ka Riigikogu Reformierakonna fraktsioon, kes algatas 20. aprillil 2017 seaduseelnõu, millega tuleks tühistada 2016. aasta lõpus kobareenõuga määratud järsud lahja alkoholi aktsiisitõusud, sest eelnõu üleandja, endise rahandusministri Jürgen Ligi sõnade järgi eelistaksid suvel jõustuma pidanud aktsiisimäärad kanget alkoholi lahjale, mõjutaksid negatiivselt nii piirikaubandust kui ka asendustarbimist ja kahjustaksid Eesti kaubandust ja tootjaid (Ligi 2017).

Läti piirikaubanduse tõttu on aktsiisitõusu tuluks planeeritud osa juba Rahandusministeeriumi kevadises prognoosis 23 miljoni euro võrra kärbitud, ning prognoosijate kinnitusel on oodata veel suuremat Soome turismi mõju, mida pole veel prognoosides kajastatud. Reformierakonna eelnõu taastaks 2015. aastal määratud alkoholi aktsiisimäärad aastani 2020., ehk juulis jääks ära hüppeline lahja alkoholi aktsiisitõus. (Ligi 2017).

Kui juba praegu on näha prognoosides ja tegelikes laekumistes suuri erinevusi, siis on suurte lisanduvate aktsiisitõusude peatamine kindlasti põhjendatud. Muudatused tuleks selliste erinevuste esinemisel teha kiiresti, et nii ettevõtjad kui ka riik ei kannaks valesti planeerimisega suuremaid kahjusid

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli hinnata alkoholiaktsiisi muutumise mõju nii alkoholi tarbimisele kui ka aktsiisimaksu laekumisele riigieelarvesse.

Töö eesmärkide saavutamiseks uuriti nii Eesti kui ka mõningate teiste sarnaste riikide varasemat, praegust ja võimalikku tulevast olukorda seoses alkoholi tarbimisega ja aktsiisimaksu laekumisega riigieelarvesse.

Kuna alkoholi tarbimine mõjutab otseselt ka rahva tervist, siis teoreetilises osas toodi välja, et liigne alkoholi tarbimine põhjustas näiteks Euroopa Liidus 7,4% kõikidest terviseprobleemidest ja varajastest surmadest, lisanduvad veel muud mõõdetamatud probleemid nagu tööjõu ja selle tootlikkuse vähenemine.

Teooriast tulenevalt, on selleks, et inimesed vähem tarbiks, vajalik et alkoholi hinnad muutuksid suhteliselt kallimaks, ehk nende hinnatõus peaks olema kiirem kui üldine hinnatõus. Kuna Eestis on nii alkoholiaktsiis, hinnad, ja ka palgad, võrreldes aastat 2006 ja 2015, pidevalt erinevatel tasemetel tõusnud, siis alkoholi reaalse hinnatõusu hindamiseks leiti alkoholsete jookide reaalse ostuvõime muutus võrreldes 2006. aastaga, mille tulemusena leiti, et keskmise elaniku jaoks on Eestis peamised alkoholiliigid 0,5-liitrisel klaaspudelil (viin, õlu ja džinn) siiski kallimaks läinud.

Kuigi Eesti on alkoholi tarbimises inimese kohta alati edetabelite eesotsas olnud, siis tarbimine ühe täiskasvanud (üle 15-aastased) elaniku kohta 100%-lises alkoholis, võrreldes 2006. aastat 2015. aastaga, vähenenud peaaegu neljandiku jagu, täpsemalt 23,13%.

Kuna teema on Eestis vägagi aktuaalne ja alkoholi liigtarbimise näol on tegu ülemaailmse probleemiga, siis Euroopa Liit oma alkoholipoliitikas võtnud ühtse suuna, nimelt tuleb tarbimist paika pandud meetmetega vähendada, sest Euroopa Liidu noorte seas on alkoholist tingitud suremus liiga kõrge. Alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmad on otseselt alkoholi tarbimisega seotud, ja hea meel on tõdeda, et Eestis on 100 000 elaniku kohta alkoholiga seotud haigustest põhjustatud surmasid, võrreldes aastaid 2007 ja 2015, 35,68% vähem.

Alkoholiaktsiisi laekumine riigieelarvesse on aeglustunud just viimastel aastatel, samuti on vähenenud ka osakaal kogu laekumisest, mis tähendab, et alkoholiaktsiisi mõju kogu eelarvele on väiksemaks jäänud. Eesti alkoholiturgu ja ka aktsiisilaekumist mõjutab lisaks meie enda tarbimisele ka turistide tarbimine ja ostud. Nimelt näitavad Konjunkturiinstituudi ja Tervise Arengu Instituudi ühiste, autori poolt liidetud, andmete tulemused seda, et turistide tarbimine koos ostudega on võrreldes aastat 2007 ja 2015 küll suuresti tõusnud, aga alates 2013. aastast samale tasemele jäänud, ning isegi natukene langenud. Samuti on samal ajavahemikul vähenenud alkoholi kogu monetaarne ekspordikäive ning tõusnud impordikäive. Kuna juba praegu on näha piiriäärse kaubanduse mõju selle aasta kevadisele majandusprognoosile, kus planeeritud aktsiisitõusu tulu on laekunud oodatust vähem, ning prognoosijate sõnul suureneb Soome turismi mõju veelgi, siis suur lisanduv lahja alkoholi aktsiis ei ole hetkel põhjendatud.

Teooriast lähtuvalt hakatakse alkoholi hinna tõustes vähem tarbima, kuigi seda teatud piirini. Enamasti, nagu ka Eestis, kasutatakse välja töötatud poliitiliselt aktsepteeritavat taset, sest teised meetodid on kas liiga keerulised või liiga robustsed, et neid tõsiselt võtta.

Enne alkoholiaktsiisi kiiret tõstmist või langetamist tasuks teha mõningad analüüsid, sest juba läbi kogetud praktika Soomes näitas, et kui tarbimine suurenes 12% kui maksud langesid keskmiselt 33%, aga langes ainult 3% kui maksud tõusid umbes 30%, siis võib öelda, et alkoholi tarbimise elastsuses on asümmeetria, ehk kui peale kiiret aktsiisi tõstmist on vaja millegipärast makse langetada, siis hiljem ei pruugi maksude tõstmisest tarbimise vähendamiseks enam nii suurt kasu olla. Sarnane uuring viidi läbi ka Taanis, kus peale suurt aktsiisi langust tarbimine aga peaaegu, et ei vähenenudki, vaid hakati rohkem oma riigist alkoholi ostma, mis näitab seda, et inimesed pigem muudavad oma ostmisharjumusi, mitte tarbimisharjumusi. Samuti on teada varasemast uuringust, et alkoholimaksude suhteline tase kogu maksudes, ega ka rahva jõukus, tarbimist oluliselt ei mõjuta.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi alkoholiaktsiisiga saab valitsus otseselt alkoholi hinda mõjutada, siis tasub kindlasti hoolikalt jälgida ka teiste riikide hindu, sest nii mitmedki alkoholitootjad ja –müüjad on öelnud, et pidev naaberriikidest kiirem aktsiisitõus mõjub negatiivselt ka ettevõtetele, ning nagu ka laekumistest näha, siis ka riigile endale. Vähenev alkoholiga seotud piirikaubandus turistide seas ja suurenev piirikaubandus eestlaste seas ei aita Eesti majandust mitte kuidagi, sest nagu ka eelnevalt öeldud, muutuvad rohkem ostmisharjumused, mitte tarbimisharjumused.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aktsiisid. – Riigiportaal.
https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/maksud_ja_toll/ulevaade_eesti_maksusustest/aktsiisid_1 (06.01.2017).
2. Aktsiisimäärad. (2017). Maksu- ja Tolliameti koduleht.
<https://www.emta.ee/et/ari klient/aktsiisid-vara-hasartmang/uldist/aktsiisimaarad#Alkohol> (16.01.2017).
3. Aktsiisitõus ehk kõikide murede allikas. (2015). – Rahandusministeeriumi blogi.
<https://blogi.fin.ee/2015/01/aktsiisitous-ehk-koikide-murede-allikas/> (06.01.2017).
4. Alcohol, Gender and Drinking Problems. (2005). World Health Organization.
http://www.who.int/substance_abuse/publications/alcohol_gender_drinking_problems.pdf (10.01.2017).
5. Alkoholi turg, tarbimine ja elanike hinnangud riigi alkoholipoliitikale. (2016). Eesti Konjunktuuriinstituut. <http://www.ki.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/11/Alko-2016-november-seminar1.pdf> (22.01.2017).
6. Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis, Aastaraamat 2016. (2016). Eesti Konjunktuuriinstituut ja Tervise Arengu Instituut.
https://intra.tai.ee/images/prints/documents/148110851999_Alkoholi%20aastaraamat%202016.pdf (18.01.2017).
7. Alkoholipoliitika roheline raamat 2014. (2014). Sotsiaalministeerium.
http://www.tai.ee/images/PDF/Alkoholipoliitika_roheline_raamat.pdf (06.01.2017).
8. Alkoholiseadus. (vastu võetud 19.12.2001, muudetud 01.09.2015). – Riigi Teataja
<https://www.riigiteataja.ee/akt/101092015001?leiaKehtiv> (16.01.2017)
9. An EU strategy to support Member States in reducing alcohol related harm (2006). European Commission <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52006DC0625> (09.01.2017).
10. ATKEAS (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus). (vastu võetud 04.12.2002, muudetud 01.01.2017). – Riigi Teataja
<https://www.riigiteataja.ee/akt/124122016019?leiaKehtiv> (16.01.2017)
11. BNS (2017). Ekspert: Soome turistidest käib Eestis alkoholi ostmas vaid vähemus. – Tarbija, Postimees. [e-ajakiri] <http://tarbija24.postimees.ee/3965167/ekspert-soome-turistidest-kaeib-eestis-alkoholi-ostmas-vaid-vaehemus> (22.01.2017).

12. Changes in alcohol consumption in Denmark after the tax reduction on spirits. (2009). The National Center for Biotechnology Information.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2931810/#> (23.01.2017).
13. Eesti alkoholiturg 2010. aastal. (2011). Eesti Konjunkturiinstituut.
https://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/eki_alkoholiuuringud/Eesti_alkoholiturg_2010._aastal.pdf (18.01.2017).
14. Eesti alkoholiturg 2015. aastal. (2016). Eesti Konjunkturiinstituut.
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/alkoholiturg_2015_005.pdf (18.01.2017).
15. Excise duties – Alcoholic beverages. European Commission homepage.
http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/excise-duties-alcohol-tobacco-energy/excise-duties-alcohol/excise-duties-alcoholic-beverages_en (09.01.2017).
16. Excise duty tables. (2016). – Part I – Alcoholic Beverages. European Commission.
http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf (10.01.2017).
17. Excise tax on alcoholic beverages. (2014). World Health Organization.
<http://apps.who.int/gho/data/view.main.55680> (10.01.2017).
18. Finnish booze imports surge on rise in trips to Estonia. (2016). – YLE [e-ajakiri]
http://yle.fi/uutiset/osasto/news/finnish_booze_imports_surge_on_rise_in_trips_to_estonia/9207188 (21.01.2017).
19. **Kaldaru, H.** (1996). Mikroökonomika II: Turuteooria, tasakaaluteooria ja heaoluteooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda. 147 lk.
20. Kange alkoholi maksumärk. (2016). Maksu- ja Tolliameti koduleht.
<https://www.emta.ee/et/ari klient/aktsiisid-vara-hasartmang/alkohol/kange-alkoholi-maksumark> (15.01.2017).
21. **Laats, J.M.** (2015). Estonia's largest alcohol producer found guilty of fixing prices, fines totaling over €1 million handed out. [e-ajakiri] <http://news.err.ee/v/economy/1006759d-f385-4cff-bc62-327a4c5e9f08> (18.01.2017).
22. **Lauri, M.** (2015). Aktsiisidest ja nende tõstmisest. [e-ajakiri]
<https://marislauri.ee/2015/04/24/aktsiisidest-ja-nende-tostmisest/> (02.12.2016).
23. **Lehis, L.** (2007). Aktsiiside olemusest, ajaloost ja põhimõtetest. [e-ajakiri]
<http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=588> (02.12.2016).
24. Majanduspoliitika, riiklikud investeeringud ja maksundus. (2016). Vabariigi Valitsuse koduleht. <https://valitsus.ee/et/majanduspoliitika-riiklikud-investeeringud-ja-maksundus> (16.01.2017).
25. Maksustamise eeskirjad. – Euroopa Liidu ametlik veebisait.
http://europa.eu/youreurope/business/vat-customs/excise-duty/index_et.htm# (03.12.2016).

26. OECD. (2015). Tackling Harmful Alcohol Use: Economics and Public Health Policy. – OECD Publishing. [on-line] <http://dx.doi.org/10.1787/9789264181069-en> (19.01.2017).
27. **Ossinovski, J.** (2015). Jevgeni Ossinovski: pole mõtet ilustada - alkohol tapab. Paljusid isegi siis, kui nad ise alkoholi ei tarbi. [e-ajakiri] <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/jevgeni-ossinovski-pole-motet-ilustada-alkohol-tapab-paljusid-isegi-siis-kui-nad-ise-alkoholi-ei-tarbi?id=72926489> (02.12.2016)
28. PA5321: KESKMINE BRUTO- JA NETOKUUPALK. Eesti Statistika andmebaas, (Andmed uuendatud: 29.03.2016) Eesti Statistika Andmebaas. <http://pub.stat.ee/> (19.01.2017)
29. **Rapp, J.** (2016). Läti alkoholipoes moodustavad pea kogu klientuuri eestlased. – Valgamaalane [e-ajakiri] <http://valgamaalane.postimees.ee/3589389/laeti-alkoholipoes-moodustavad-pea-kogu-klientuuri-eestlased> (19.01.2017).
30. **Raudne, R.** (2015). Alkoholiaktsiisi tõus: selle mõju ja roll võimaliku eelarvelise katteallikana. – EML ajakiri MaksuMaksja. Nr. 5. [e-ajakiri] <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1704> (10.01.2017).
31. **Ligi, J.** (2017). Reformierakond soovib peatada alkoholiaktsiisi järsu tõusu. – Reformierakonna pressiteated. [e-ajakiri] <https://www.reform.ee/uudised/reformierakond-soovib-peatada-alkoholiaktsiisi-jarsu-tousu> (01.05.2017).
32. Rootsi alkoholiseadus. (vastu võetud 2010-12-02, muudetud 2016). – Rootsi parlament https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/alkohollag-20101622_sfs-2010-1622 (11.01.2017).
33. RV021: RAHVASTIK, 1. JAANUAR. Eesti Statistika andmebaas, (Andmed uuendatud: 16.01.2017) Eesti Statistika Andmebaas. <http://pub.stat.ee/> (25.04.2017)
34. **Salu, M.** (2012). Rehm: alkoholi tuleb juua õigesti. – Tervis, Postimees [e-ajakiri] http://tervis.postimees.ee/1036076/rehm-alkoholi-tuleb-juua-oigesti?_ga=1.38834336.2055107964.1470602331 (23.01.2017) .
35. **Soome leht.** (2016). Soome leht: soomlased sõidavad viinarallile Tallinna asemel Läti Valka. – Õhtuleht. [e-ajakiri] <http://www.oh tuleht.ee/732092/soome-leht-soomlased-soidavad-viinarallile-tallinna-ase mel-lati-valka> (22.01.2017).
36. **Sopek P.** (2013). The alcohol taxation system in European Union and Croatia. No 76. [e-ajakiri] <http://www.ijf.hr/upload/files/file/ENG/newsletter/76.pdf> (06.01.2017).
37. **Sornpaisarn, B, Shield, K.D., Rehm, J.** (2012). Alcohol taxation policy in Thailand: implications for other low- to middle-income countries. – Addiction. Vol. 107. Issue 8. [e-ajakiri] http://i ogt.org/wp-content/uploads/2015/03/Alcohol-tax_Thailand.pdf (21.01.2017)
38. Special Report to the U.S. Congress on Alcohol and Health. (2000). From the Secretary of Health and Human Services. <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/10report/chap06a.pdf> (03.12.2016).

39. Spirits Excise Tax Rates by State. (2014). Taxfoundation. <http://taxfoundation.org/blog/map-spirits-excise-tax-rates-state-2014> (11.01.2017).
40. Taxation key dates. – UK Parliament website. <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/taxation/keydates/> (10.01.2017).
41. Tobacco and Alcohol Excise Taxes for Improving Public Health and Revenue Outcomes. (2015). – World Bank Group.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/577831467986372982/pdf/WPS7500.pdf>
(10.01.2017).
42. **Trasberg, V.** (2015). Alcohol excise duties in the European Union. – Estonian Discussions on Economic Policy. [e-ajakiri] <http://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/view/12497>
(20.05.2017)
43. Tähtis statistika ja rahvastik 1749-2015. Soome Statistika andmebaas.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/en/StatFin/StatFin_vrm_synt/070_synt_tau_202.px/?rxid=ccc20224-a1fa-4600-8363-d63003940ab9 (19.01.2017)
44. **Õlletootjad: nii kütuse- kui alkoholiaktsiisi tõus mõjuvad halvasti.** (2015). – Raamatupidamisuudised [e-ajakiri] <http://rup.ee/uudised/majandus-ja-ari/olletootjad-nii-kutuse-kui-alkoholiaktsiisi-t-us-m-juvad-halvasti> (22.01.2017).
45. **Österberg, E.** (2012). Pricing of alcohol. – World Health Organization regional office for Europe Publication. [e-ajakiri]
http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/191371/11-Pricing-of-alcohol.pdf
(21.01.2017)
46. Yearbook of Alcohol and Drug Statistics 2011. (2011). National Institute for Health and Welfare. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80169/0f25bf0a-ad0c-4294-9e44-5ac2cf5fe544.pdf?sequence=1> (21.01.2017).
47. Yearbook of Alcohol and Drug Statistics 2014. (2014). National Institute for Health and Welfare. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125383/URN_ISBN_978-952-302-295-9.pdf?sequence=1 (21.01.2017).
48. Yearbook of Alcohol and Drug Statistics 2015. (2015). National Institute for Health and Welfare.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129655/P%C3%A4ihdetilastollinen%20vuosikirja%202015%20verkkoversio.pdf> (21.01.2017).
49. Yearbook of Alcohol and Drug Statistics 2016. (2016). National Institute for Health and Welfare. https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/131756/URN_ISBN_978-952-302-786-2.pdf?sequence=1 (21.01.2017).

ALCOHOL TAXATION IN ESTONIA: IMPACT ON GOVERNMENT BUDGET AND ALCOHOL CONSUMPTION

SUMMARY

In Estonia, excessive consumption of alcohol has been a problem for many years. Some people, who commit a crime while being drunk claim that they would have not done that if they were sober, therefore, drinking too much can make a person lose a total control over himself.

In Estonia, many state funded campaigns have been held to fight illnesses and other problems which are caused by excessive drinking, because alcohol consumption level has been too high for a long time, according to OECD study on alcohol consumption per person Estonia was in first place among the OECD countries.

As one of the several methods to cut down on overall alcohol consumption Estonia has consistently been raising its alcohol excise, which has given a reason for increase in border trading. People tend to buy more alcohol from neighbouring country Latvia. Also probably tax income decreases due to lower amount of alcohol is being bought by neighbours from Finland.

The aim of this thesis is to evaluate the impact of the change of excise rates to the consumption but also to the state budget.

To reach the goal of this thesis the following research tasks were set:

- 1) How does alcohol excise affect consumers, producers and public sector's choices?
- 2) What kind of changes have been made earlier in Estonian alcohol market and in regulating it?
- 3) How does alcohol price affect alcohol consumption, consumer behaviour and changes in public health connected with it.
- 4) How does planned tax change affect alcohol excise income to state budget?

Bachelor's thesis is divided into two chapters: theoretic and empiric. In the first section of theoretical part the general character and aim of excise taxes are researched. In the second section the aim and expected impact of alcohol excise are examined. In the third section it is researched how alcohol excise is used and what is its nature globally.

In the first section of empirical part information is given about methods and data of this thesis. In the second chapter an overview of Estonian alcohol market and taxation where production, export, import ect, is brought out. In the third chapter the impact on consumer behaviour caused by tax change is researched, also the change in public health is looked into based on experiences of Estonia and other countries. In the last, fourth chapter, tax change effect to state budget by alcohol excise is being researched, older and possible future incomes are examined.

Mostly secondary data is used to compare and analyze as well as estimate the impact that the change of taxes might bring to Estonia. Methods used in this thesis are comparative analysis and trend analysis. In comparative analysis Finland is mostly used because Finland is northern neighbour and has already been in similar situation concerning alcohol trading. Also some researches about alcohol consumption, alcohol related illnesses and excise revenue, from other similar European countries, are used. In trend analysis at least period 2007-2015 is examined, depending on availability of data. Data before 2005 is not used because Estonia joined European Union in 2004 and market situation was too different back then.

Since alcohol consumption is directly affecting public health then in theoretical part it was stated that excessive alcohol consumption caused 7,4% of all health problems in European Union and early deaths, also add immeasurable problems like workforce and its decreasing productivity.

Deaths caused by alcohol-related illnesses are directly related to alcohol consumption and fortunately, in Estonia, for every 100 000 people, deaths by alcohol-related illnesses comparing 2007 with 2015, have decreased by 35,68%.

In theory, to make people consume less, alcohol prices need to rise relatively faster than overall price level. Since in Estonia, alcohol excises, prices and also wages have constantly been rising when comparing 2006 with 2015, then to find out actual rise in alcohol price, the change of purchasing power was calculated, and results show that comparing

purchasing power in 2006 with 2015, for an average person main alcohol types in Estonia (vodka, beer, gin) in 0,5l glass bottle cost more.

Even though Estonia has been in top with its alcohol alcohol consumption, comparing 2006 with 2015 consumption per adult (over 15) in 100% alcohol has decreased almost by quarter, precisely 23,13%.

Over the last years alcohol excise revenue has been dropping, also its proportion in total tax revenue has decreased, which also means that alcohol excise has a smaller effect on total budget. Estonia's alcohol market and excise revenue is also affected by tourists' consuming and purchases. Namely, National Institute for Health Development's and Estonian Institute of Economic Research's combined, compiled by author, data shows that tourists' consuming with purchasing, comparing 2007 with 2015, have been greatly increased, but since 2013 it has been on the same level and even decreased a bit. Also, in the same timeframe alcohol monetary export turnover has decreased, while import turnover has increased.

Since we can already see border trading impact on this spring's economic forecast, where excise revenue has not reached its planned inflow and according to forecasters there is going to be even bigger Finnish tourism impact, then big additional excise on low-alcohol is not reasonable.

According to theory, when prices of alcohol rise, people start consuming less, up to some level. Mostly, like also in Estonia, politically accepted level of alcohol excise is used, because other methods are either too complicated or too rough to take them seriously.

Before fast alcohol excise rising or decreasing some analyses should be done, because Finland's experience has shown that if consuming increased by 12% when taxes increased averagely by 33%, but decreased only 3% when taxes increased by 30%, then it is clear that elasticity of alcohol consumption is asymmetric. That means, if it might be needed to lower alcohol excise after fast increasing, then later increasing excises again might not help that well to get alcohol consumption down to its earlier level. Also similar research was held in Denmark, where after great excise decrease consumption almost did not change, but people started to buy more from their own country, which again proves that people rather change their purchasing habits, not consuming habits. Also, it is known from

previous research that relative alcohol tax level in total taxes neither people's wealth, affect consuming substantially.

In conclusion, even if the government can use alcohol excise to directly affect alcohol prices then it is still smart to keep an eye on other countries' price level, because many alcohol producers and alcohol sellers have told that continuous and faster than neighbours' alcohol excise rising has negative effect on companies, and according to data about excise revenue, on country itself too. Decreasing border alcohol trading among tourists and increasing among Estonians does not help Estonian economy at all, because, like it was said, purchasing habits are more likely to change than consuming habits.

LIHTLITSENTS

Mina, Raiki Pozdnjakov

sünniaeg 25.06.1993

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud lõputöö:
Alkoholi maksustamine Eestis: mõju riigieelarvele ja alkoholi tarbimisele

mille juhendaja(d) on Raul Omel

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____
(allkiri)

Tartu, 25.05.2017 (kuupäev)

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

Raul Omel _____
(juhendaja nimi ja allkiri)

_____
(kuupäev)